

Νεοελληνική Γλώσσα

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων

**βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το**

ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από

το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ελένη Κατσαρού, Φιλολόγος

Εκπ/κός Β/θμιας Εκπαίδευσης

Αναστασία Μαγγανά, Γλωσσολόγος

Αικατερίνη Σκιά, Φιλολόγος

Βασιλική Τσέλιου, Φιλολόγος

Εκπ/κός Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ευαγγελία Θωμαδάκη, *Επ. Καθηγ.*

του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης

Αριστείδης Δουλαβέρας

Σχολική Σύμβουλος

Βιολέττα Λέκκα, Φιλολόγος,

Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Αντώνιος Νικολόπουλος,

Εικονογράφος-Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Φωτεινή Κουκούτση, Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χριστίνα Αργυροπούλου

Σύμβουλος Π.Ι.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Αχιλλέας Δρούγκας, Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Ελένη Κατσαρού
Αναστασία Μαγγανά
Αικατερίνη Σκιά
Βασιλική Τσέλιου**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

Νεοελληνική Γλώσσα

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

Πρόλογος

**Αγαπητοί μας μαθητές
και μαθήτριες,**

Καθώς μεγαλώνετε και πλησιάζετε στην ολοκλήρωση του πρώτου κύκλου των σπουδών σας –αυτόν της υποχρεωτικής εκπαίδευσης– ασφαλώς θα διαπιστώνετε όλο και περισσότερο πόσο πολύμορφος, περίπλοκος και απαιτητικός είναι ο κόσμος στον οποίο ζούμε. Χιλιάδες «πληροφορίες» μας βομβαρδίζουν καθημερινά κι ένα απέραντο και πολυεπίπεδο δίκτυο σχέσεων συνδέει τον καθένα από μας με άλλα άτομα, ομάδες και οργανισμούς. Για να κατανοούμε τον κόσμο που μας περιβάλλει αλλά και για να επικοινωνούμε και να συνεργαζόμαστε με τους άλλους

ανθρώπους και για να συμμετέχουμε σ' όλες τις μορφές της κοινωνικής ζωής με τρόπο δημιουργικό κι ωφέλιμο για τον εαυτό μας και για τους άλλους, το πρώτο πράγμα που χρειαζόμαστε είναι ο λόγος, προφορικός και γραπτός.

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας έχει φτιαχτεί με σκοπό να δώσει την ευκαιρία σε όλους εσάς τους μαθητές και τις μαθήτριες να έρθετε σε επαφή και –με τη βοήθεια των καθηγητών σας– να μελετήσετε τη ζωντανή μας γλώσσα, όπως μιλιέται και γράφεται καθημερινά γύρω μας για να εξυπηρετήσει διάφορους σκοπούς. Σε καθεμιά από τις οκτώ ενότητες αυτού του βιβλίου υπάρχει ένας θεματικός άξονας και έχουν περιληφθεί πολλών ειδών κείμενα

(δημοσιογραφικά, επιστημονικά, λογοτεχνικά αλλά και σκίτσα, φωτογραφίες κ.λπ.). Όλα όμως αναφέρονται στο ίδιο θέμα. Διαβάζοντας, λοιπόν, τα κείμενα που περιλαμβάνονται στο βιβλίο σας θα αναζητήσετε και θα συζητήσετε πρώτα απ' όλα τα νοήματα που περιέχονται σ' αυτά. Επιπλέον, όμως, με τη βοήθεια των καθηγητών σας θα μελετήσετε και τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις χρησιμοποιούμενες γλωσσικές μορφές και τα περιεχόμενα νοήματα. Τα θέματα των ενοτήτων του βιβλίου σας δε σας είναι, βέβαια, ούτε άγνωστα ούτε «ξένα». Αντίθετα, είναι θέματα που συζητιούνται έντονα στη σύγχρονη εποχή και είναι πολύ πιθανόν να έχουν ήδη απασχολήσει κι εσάς, επειδή αφορούν και επηρεάζουν

τη ζωή μας ή θα την επηρεάσουν στο μέλλον. Η επιλογή αυτή έχει σκοπό να σας δώσει ένα έναυσμα για να σκεφτείτε, να μιλήσετε και να γράψετε τα δικά σας κείμενα σχετικά με τα θέματα αυτά μέσα στην τάξη αλλά και έξω από αυτήν (π.χ. να συζητήσετε με συνομηλίκους, να επικοινωνήσετε με οργανισμούς, να απευθυνθείτε στη διοίκηση κ.λπ.).

Για να κατακτήσετε τη δεξιότητα να χρησιμοποιείτε το γραπτό και τον προφορικό λόγο με τρόπο αποτελεσματικό και τέτοιο που να ανταποκρίνεται στις σημερινές και στις μελλοντικές σας ανάγκες ως πολιτών, χρειάζεται, βέβαια, να καταβάλλετε διαρκή συνειδητή προσπάθεια. Σ' αυτή σας την προσπάθεια άμεσοι και πολύτιμοι συνεργάτες θα είναι οι καθηγητές

**αλλά και οι συμμαθητές σας.
Επιθυμία και φιλοδοξία των
συντακτών αυτού του βιβλίου και
του αντίστοιχου Τετραδίου
Εργασιών ήταν να φτιάξουμε ένα
χρήσιμο «εργαλείο» που να
διευκολύνει και να υποστηρίζει σ'
αυτή την προσπάθεια εσάς και τους
καθηγητές σας.**

**Με θερμούς χαιρετισμούς και
τις ευχές μας για καλή πρόοδο**

Η συγγραφική ομάδα

1η ενότητα

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μάθουμε να διακρίνουμε την παρατακτική από την υποτακτική σύνδεση των προτάσεων.

Θα διαπιστώσουμε τις διαφορές που προκύπτουν στο λόγο ανάλογα με το **είδος σύνδεσης** που χρησιμοποιούμε.

Θα μάθουμε πώς να σχεδιάζουμε και να γράφουμε **ερευνητικές εργασίες**.

Θα συνειδητοποιήσουμε τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα σε λέξεις με συγγενική σημασία, ώστε να μπορούμε να επιλέγουμε την **κατάλληλη λέξη** ανάλογα με το **είδος** και το **ύφος** του κειμένου.

Θα σκεφτούμε σχετικά με τις πολλές και συχνά αντιφατικές **όψεις της Ελλάδας** και τη **θέση** της στο **σύγχρονο κόσμο**.

A

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

- Διαβάστε προσεκτικά τα τέσσερα εισαγωγικά κείμενα και συγκρίνετέ τα. Σε τι μοιάζουν και σε τι διαφέρουν μεταξύ τους ως προς:
- το θέμα στο οποίο αναφέρονται
 - την άποψη που παρουσιάζουν για την Ελλάδα
 - το ύφος τους
 - το κειμενικό είδος στο οποίο ανήκουν

Κείμενο 1 [Η συνεισφορά των Ελλήνων]*

Η πραγματική ιστορία της Ελλάδας [...] δεν είναι ούτε τα πολιτικά της ούτε οι πόλεμοι. Είναι ο πολιτισμός της. Είναι τα λαμπρά έργα της

στην τέχνη, την αρχιτεκτονική, την ποίηση, το δράμα, τη φιλοσοφία και την επιστήμη. Οι Έλληνες ήταν μεγάλοι στοχαστές, μεγάλοι δημιουργοί, εραστές της ομορφιάς και των έργων του πνεύματος. [...] Εάν κοιτάξετε τις εικόνες των ελληνικών ναών και τα αγάλματά τους, θα δείτε και μόνοι σας πόσο λεπτή και γεμάτη αληθινή ομορφιά ήταν η τέχνη των Ελλήνων. [...]

Οι Έλληνες έκαναν μεγάλη πρόοδο στην επιστήμη. Η σημερινή επιστήμη χρωστά πάρα πολλά στις διαπιστώσεις, στις ανακαλύψεις και στις επιστημονικές θεωρίες των Ελλήνων. Επίσης οι ανακαλύψεις τους στα μαθηματικά, στην αστρονομία και την ιατρική

* Οι τίτλοι σε αγκύλη είναι επιλογή της συγγραφικής ομάδας.

είχαν ανυπολόγιστη αξία για την ανθρωπότητα.

Οι Έλληνες δεν έγιναν ποτέ μεγάλη δύναμη, όπως οι Αιγύπτιοι, οι Ασσύριοι και οι Πέρσες. [...] Εκεί που πέτυχαν πάρα πολλά ήταν στο βασίλειο του πνεύματος, στην περιοχή του νου. Εκεί έβαλαν γερά θεμέλια κι εκεί στηρίζεται σήμερα ολόκληρη η ανθρώπινη σκέψη και ολόκληρο το πολιτιστικό οικοδόμημα.

F.C.Harroid, *Παγκόσμια Ιστορία*,
μτφρ. Μπάμπης Γραμμένος,
εκδ. Άγκυρα, 1996

Κείμενο 2 Η Alfa Romeo

Θάυμασα τον Παρθενώνα
και στην κάθε του κολώνα
βρήκα τον χρυσό κανόνα.

Όμως σήμερα το λέω
βρίσκω το καλό κι ωραίο
σε μια σπορ ALFA ROMEO.

Καλοκαίρια και χειμώνες
νάσαι γύρω μου ελαιώνες
πίσω μου όλ' οι αιώνες.

Κι' όπου μπρος μου ο δρόμος
βγάζει και σε πειρασμό με βάζει
δόστου να πατάω το γκάζι.

Με τη δύναμη του λιόντα
και με του πουλιού τα φόντα
πιάνω τα εκατόν ογδόντα.

Γεια σας θάλασσες και όρη.
Γεια σας κι έχω βάλει πλήρη
για της Αστραπής την κόρη.

Οδυσσέας Ελύτης,
Τα ρω του έρωτα,
εκδ. Ύψιλον, 1986

Κείμενο 3 [Η ελληνική κοινωνία αλλάζει]

Πριν από μία δεκαετία περίπου η Ελλάδα έδινε την εντύπωση ενός ενιαίου, ομοιογενούς έθνους, όπου η παρουσία των διαφορετικών (ως προς το χρώμα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την κουλτούρα) ήταν σποραδική ή περιχαρακωμένη σε απομακρυσμένες, συνοριακές περιοχές. Ακόμα και σε ένα μεγάλο αστικό κέντρο, όπως η Αθήνα, οι περισσότεροι ξένοι έμοιαζαν να είναι οι τουρίστες που κάθε καλοκαίρι προτιμούσαν τον ήλιο και τη θάλασσα της Μεσογείου για τις διακοπές τους.

Ταυτόχρονα οι Έλληνες ήταν ένας λαός μεταναστών. Σε όλο τον 20ό αιώνα η μετανάστευση προς τη Δύση αποτελούσε βασικό στοιχείο

της ελληνικής δημογραφικής κίνησης.

Οι ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη και στα Βαλκάνια τις τελευταίες δύο δεκαετίες έκαναν την Ελλάδα χώρα υποδοχής μαζικού ρεύματος μεταναστών.

Η ενεργή παρουσία των μειονοτήτων στην ελληνική κοινωνία διατάραξε λοιπόν τα τελευταία χρόνια την ως τότε κυρίαρχη εικόνα της αρμονικής εθνικής ομοιογένειας και έθεσε επιτακτικά πλέον το ζήτημα της συνύπαρξης διαφορετικών εθνοπολιτισμικών ομάδων.

Τα παιδιά στο σχολείο καλούνται να μάθουν να ξεχωρίζουν τα κοινά στοιχεία που έχουν μεταξύ τους κουλτούρες που στην πρώτη ματιά μοιάζουν διαφορετικές, να εκτιμούν

την αξία άλλων πολιτισμών εκτός από το δικό τους, να αναγνωρίζουν την ετερογένεια, και όχι την ομοιογένεια, ως βασικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών.

Χριστίνα Κουλούρη, «Η ισχύς της πλειονότητας και τα δικαιώματα των “ολίγων”», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 1998 (διασκευή)

Κείμενο 4 [GREECE]

1. 120€
2. 2,5€
3. 7,80€
4. 12€
5. ROOMS 180€
6. 2,5€
7. 15€
8. 1,5€
9. 6,5€
10. 58€

Ηλίας Μακρής,
περ. «Κ», εφημ.
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2002

Ερωτήσεις κατανόησης

1 ΚΕΙΜΕΝΟ 1: Σε ποιους τομείς του παγκόσμιου πολιτισμού πρόσφερε η Ελλάδα κατά το συγγραφέα;

2 ΚΕΙΜΕΝΟ 2: Ποιες όψεις της ελληνικής πραγματικότητας αναγνωρίζετε στο κείμενο; • Ποια στοιχεία είναι παλιά, ποια είναι σύγχρονα και ποια διαχρονικά;

3 ΚΕΙΜΕΝΟ 3: Σε τι άλλαξε η Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες και για ποιους λόγους; • Ποιο ρόλο μπορεί να παίξει το σχολείο στις σύγχρονες συνθήκες;

4 ΚΕΙΜΕΝΟ 4: Ποια εικόνα της Ελλάδας προβάλλει το σκίτσο; • Νομίζετε ότι ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα; • Τι κάνει το σκίτσο αυτό αστείο;

- Εκτός από γέλιο, ποια άλλα αισθήματα σας προκαλεί;

B ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

B1

Οι διάφοροι τρόποι
σύνδεσης των προτάσεων

Τι πρέπει να γνωρίζω

Σε κάθε περίπτωση που μιλάμε ή γράφουμε:

- δημιουργούμε ένα μικρό ή μεγάλο σύνολο προτάσεων που είναι σχετικές μεταξύ τους ως προς το νόημα και
- οργανώνουμε το σύνολο αυτό με κάποιον τρόπο που να φανερώνει το νόημα και να δείχνει τις σχέσεις που τις συνδέουν.

Παράδειγμα: (από το κείμενο 3)
Ακόμα και σε ένα μεγάλο αστικό κέντρο, όπως η Αθήνα, οι περισσότεροι ξένοι έμοιαζαν / / να είναι οι τουρίστες / / που κάθε καλοκαίρι προτιμούσαν τον ήλιο και τη θάλασσα της Μεσογείου για τις διακοπές τους.

Ακούω και μιλώ

1. Ένα τέτοιο σύνολο προτάσεων είναι φυσικά και το κείμενο 1 αυτής της ενότητας. Στο κείμενο αυτό, η πρώτη παράγραφος αποτελείται από επτά προτάσεις. • Μπορείτε να βρείτε πού αρχίζει και πού τελειώνει η καθεμιά από αυτές;

2. Υπάρχει κάποια λέξη που να ενώνει τις πρώτες τέσσερις προτάσεις της παραγράφου αυτής;

- Τις τρεις τελευταίες;
- Ποια διαφορά παρατηρείτε;

3. Ας πάμε τώρα στο κείμενο 2. Μπορείτε στις δύο πρώτες στροφές του ποιήματος να βρείτε

α. δύο προτάσεις που να συνδέονται με μια λέξη;

β. δύο προτάσεις που απλώς η μία να ακολουθεί την άλλη; • Σε αυτή την περίπτωση, μπορείτε να σκεφτείτε μια λέξη που θα ταίριαζε για να συνδέσει τις δύο προτάσεις;

4. Βρείτε τώρα τις προτάσεις από τις οποίες αποτελείται η τελευταία παράγραφος του κειμένου 3.

5. Αν συγκρίνουμε τις προτάσεις που βρήκαμε στις παραπάνω ασκήσεις, ποιες συνδέονται μεταξύ τους με πιο περίπλοκο τρόπο;

Διαβάζω και γράφω

Χωριστείτε σε ομάδες. • Οι μισές ομάδες να ετοιμάσουν μια περιγραφή του κειμένου 4, χρησιμοποιώντας προτάσεις που θα συνδέονται με τρόπο απλό, όπως για παράδειγμα γίνεται στα κείμενα 1 και 2. • Οι υπόλοιπες ομάδες να ετοιμάσουν μια περιγραφή του ίδιου κειμένου, με πιο περίπλοκες συνδέσεις προτάσεων, όπως για παράδειγμα αυτές του κειμένου 3.

Κείμενο 5 [Ελλάδα, σταυροδρόμι των λαών]

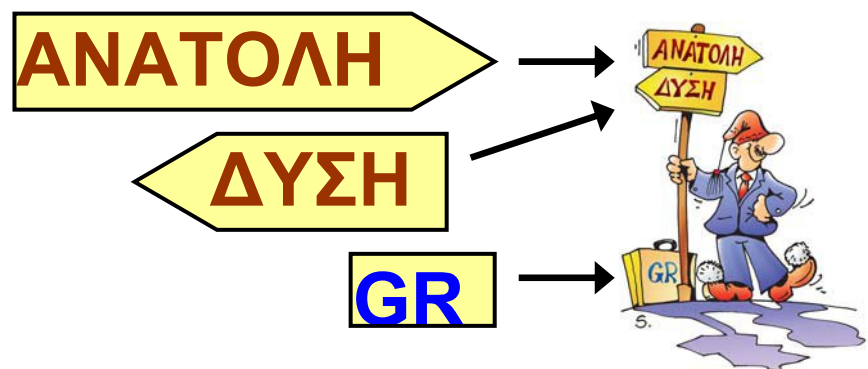
Ο ελληνικός χώρος στις γεωγραφικές, οικονομικές, κοινωνικές και πνευματικές του δομές αποτέλεσε πάντα σ' ολόκληρη την

ιστορία του έναν οριακό χώρο ανάμεσα σε δύο ξεχωριστούς κόσμους –ανατολικό και δυτικό– που δεν έμειναν ποτέ στεγανά κλειστοί. Και στην επικοινωνία ανάμεσα στους δύο αυτούς κόσμους ο ρόλος του ελληνισμού ήταν πρωταρχικός. Γιατί, όχι μόνο οι Έλληνες, από την αυγή της ιστορίας τους, απλώθηκαν ακτινωτά σ’ ολόκληρο το μεσογειακό χώρο και πέραν αυτού με τις αρχαίες αποικίες, τις νεότερες παροικίες και την κατά καιρούς επεκτατική πολιτική των διαφόρων πολιτικών σχηματισμών του ελληνισμού, αλλά και οι διάφοροι λαοί της Δύσης και της Ανατολής κατέκλυσαν κατά καιρούς πρόσκαιρα ή μονιμότερα τον ελληνικό χώρο. Έτσι, ο χώρος αυτός δίκαια μπορεί να

χαρακτηριστεί σταυροδρόμι των λαών.

Μ' άλλα λόγια, ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ιστορίας μας είναι και παραμένει ο οριακός της χαρακτήρας. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι το κύριο και πάντα ζωντανό στοιχείο της ελληνικής παράδοσης.

Νίκος Γ. Σβορώνος, «Παράδοση και ελληνική ταυτότητα»,
Ανάλεκτα Νεοελληνικής Ιστορίας και Ιστοριογραφίας,
εκδ. Θεμέλιο, 1987

Κείμενο 6 [Μελετώντας το χάρτη της Ελλάδας]

Στο μάθημα αυτό θα προσπαθήσουμε, μελετώντας τη χώρα μας, να προσδιορίσουμε τον πλούτο των πληροφοριών που μπορεί να δώσει ένας χάρτης σε όποιον τον χειρίζεται με σωστό τρόπο

1. ΑΛΒΑΝΙΑ
2. ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
3. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
4. ΤΟΥΡΚΙΑ

4.1

Χάρτης Ελλάδας με την Εγνατία οδό

4.2

4.3

4.4

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας

Μελετώντας τους χάρτες 4.2, 4.3, 4.4 παρατηρούμε ότι η Ελλάδα:

- Είναι μία ευρωπαϊκή χώρα και γεωγραφικά ανήκει στη νότια Ευρώπη
- Καταλαμβάνει το νότιο άκρο της Βαλκανικής χερσονήσου
- Συνορεύει βόρεια με τη Βόρεια Μακεδονία και με τη Βουλγαρία, βορειοδυτικά με την Αλβανία και βορειοανατολικά με την Τουρκία. Δυτικά ανατολικά και νότια βρέχεται από τη Μεσόγειο θάλασσα.
- Ανήκει γεωγραφικά, όπως δείχνει η θέση της και στη μεγάλη ομάδα των μεσογειακών χωρών, δηλαδή εκείνων που βρέχονται από τη Μεσόγειο θάλασσα. Στην ομάδα

αυτή ανήκουν χώρες τόσο της Ευρώπης όσο και της Ασίας και της Αφρικής.

- Συνδέει γεωγραφικά την Ευρώπη με την Ασία και την Αφρική. Τη σημασία της από αυτή την άποψη δείχνει και ο νέος μεγάλος δρόμος της Εγνατίας, χάρτης 4.1, που ξεκινά από την Ηγουμενίτσα και καταλήγει στα σύνορα με την Τουρκία. Ο δρόμος αυτός διασχίζει ολόκληρη τη βόρεια Ελλάδα και ενώνει τη δυτική Ευρώπη με την Ασία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1η

α) Σημείωσε τις χώρες που βρέχονται από τη Μεσόγειο και ταξινόμησέ τις ως προς την ήπειρο στην οποία ανήκουν.

β) Παρατήρησε το χάρτη της Ελλάδας και σημείωσε όλα τα σημεία εξόδου και εισόδου προς και από τις χώρες με τις οποίες έχει χερσαία σύνορα.

*Γεωγραφία Α΄ Γυμνασίου,
ΟΕΔΒ, 2003*

**Κείμενο 7 [Τα ελληνικά...
μυστήρια]**

Είναι συχνά δύσκολο για τον Αγγλοσάξονα ταξιδευτή να καταλάβει πώς μία χώρα που μοιάζει ποτισμένη ως το μεδούλι από τη βυζαντινή παράδοση της ορθοδοξίας, παράδοση καταφανέστατη στις εκκλησίες και των μικρότερων χωριών ή στα μοναστήρια που στεφανώνουν τις πιο απόμερες βουνοπλαγιές, μπορεί να αφήνεται

με τέτοια εγκατάλειψη στις γήινες απολαύσεις, στο φαΐ, στο κρασί, στα παιχνίδια του έρωτα που φουρνώνουν μόλις οι Έλληνες ξεκλέψουν λίγο χρόνο από τις δύσκολες υποχρεώσεις της καθημερινότητάς τους. Μία εξήγηση είναι ότι ο κόσμος εξοφλά το χρέος του προς την Εκκλησία τελώντας τα μυστήρια της βάπτισης, του γάμου και της κηδείας, και η Εκκλησία, απαιτητική στις τελετουργίες, χαλαρή στην εξομολόγηση και τη θρησκευτική ηθικολογία, αντιμετωπίζει με μεγαλύτερη επιείκεια την προσωπική αμαρτία απ' ό,τι οι περισσότερες θρησκείες. Άλλωστε με τις πολυάριθμες γιορτές της η Εκκλησία δοξάζει απροκάλυπτα τα πλούσια ελέη του Κυρίου, ιδίως το Πάσχα, μια εποχή που η κνίσα των σουβλιστών αρνιών μοσχοβολάει

στην ύπαιθρο και τα κατάλευκα τραπέζια βουλιάζουν από τις παραδοσιακές λιχουδιές.

Έντμουντ Κήλυ, *Αναπλάθοντας τον παράδεισο, Το ελληνικό ταξίδι 1937-1947*, μτφρ. Χρύσα Τσαλικίδου, εκδ. Εξάντας, 1999

Ακούω και μιλώ

1. Διαβάζοντας τα κείμενα 5, 6 και 7 σκεφτείτε:

- Για ποιο κείμενο καταβάλατε μεγαλύτερη διανοητική προσπάθεια να το κατανοήσετε;
- Για ποιο κείμενο χρειάστηκε η μικρότερη διανοητική προσπάθεια;
- Τελικά, ποιο είναι το δυσκολότερο και ποιο το ευκολότερο κείμενο για σας;

2. Ποιοι από τους παρακάτω παράγοντες νομίζετε ότι δημιουργούν τη διαφορά δυσκολίας; Βάλτε ✓ όπου νομίζετε.

- Οι λέξεις που χρησιμοποιούν οι συγγραφείς
- Το θέμα του κάθε κειμένου
- Το μήκος των περιόδων
- Ο τρόπος της οργάνωσης του κάθε κειμένου
- Η οπτική μορφή
- Το είδος του
- Το μέγεθος του κειμένου

3. Συζητήστε με τους συμμαθητές σας ποιοι από τους παραπάνω παράγοντες σας φαίνονται πιο σημαντικοί.

- Τεκμηριώστε τη γνώμη σας με συγκεκριμένες αναφορές στα κείμενα.

Κείμενο 8 [Ο Χατζιδάκις μιλάει για το Γιώργο Σεφέρη]

Στο Γιώργο Σεφέρη

Από τη Μικρασία μετά την καταστροφή, ένας αστός ξεκίνησε με μια βαλίτσα αναμνήσεων στο χέρι, γύρισε χώρες μακρινές και πολιτείες άγνωστες, μάζεψε ακριβό υλικό και συνταγές, μέτρα, ρυθμούς και χρώματα, και τέλος γύρισε στη χώρα του, έχτισε με τα χέρια του σπίτι σημερινό κι ελληνικό, εμπήκε μέσα, κλείδωσε και από τότε πια κανείς δεν τον συνάντησε στην αγορά.

Μάνος Χατζιδάκις, *Μυθολογία*, εκδ. Ύψιλον, 1980

▲ Ας μελετήσουμε τους διάφορους τρόπους με τους οποίους μπορούν να συσχετίζονται μεταξύ τους οι προτάσεις, παίρνοντας μερικά παραδείγματα από τα κείμενα που προηγήθηκαν.

ΟΜΑΔΑ Α

1. «ένας αστός ξεκίνησε με μια βαλίτσα αναμνήσεων στο χέρι, γύρισε χώρες μακρινές και πολιτείες άγνωστες, μάζεψε ακριβό υλικό και συνταγές»

(Κείμενο 8)

ΟΜΑΔΑ Β

2. «Θάύμασα τον Παρθενώνα και στην κάθε του κολώνα βρήκα τον χρυσό κανόνα»

(Κείμενο 2)

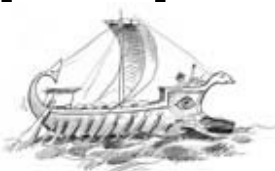
3. «Η ενεργή παρουσία των μειονοτήτων στην ελληνική

κοινωνία διατάραξε λοιπόν τα τελευταία χρόνια την ως τότε κυρίαρχη εικόνα της αρμονικής εθνικής ομοιογένειας και έθεσε επιτακτικά πλέον το ζήτημα της συνύπαρξης διαφορετικών εθνοπολιτισμικών ομάδων»

(Κείμενο 3)

4. «Γιατί, όχι μόνο οι Έλληνες, από την αυγή της ιστορίας τους, απλώθηκαν ακτινωτά σ' ολόκληρο το μεσογειακό χώρο και πέραν αυτού με τις αρχαίες αποικίες, τις νεότερες παροικίες και την κατά καιρούς επεκτατική πολιτική των διαφόρων πολιτικών σχηματισμών του ελληνισμού, αλλά και οι διάφοροι λαοί της Δύσης και της Ανατολής κατέκλυσαν κατά καιρούς πρόσκαιρα ή μονιμότερα τον ελληνικό χώρο»

(Κείμενο 5)

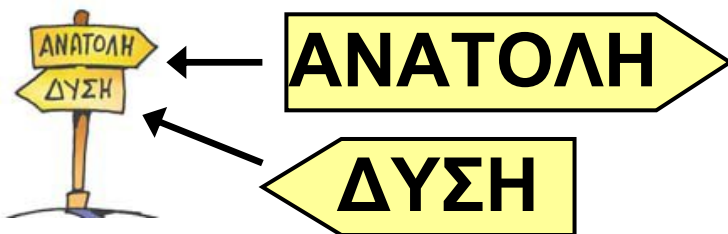
ΟΜΑΔΑ Γ

5. «Εάν κοιτάξετε τις εικόνες των ελληνικών ναών και τα αγάλματά τους, θα δείτε και μόνοι σας πόσο λεπτή και γεμάτη αληθινή ομορφιά ήταν η τέχνη των Ελλήνων»

(Κείμενο 1)

6. «Ο ελληνικός χώρος στις γεωγραφικές, οικονομικές, κοινωνικές και πνευματικές του δομές αποτέλεσε πάντα σ' ολόκληρη την ιστορία του έναν οριακό χώρο ανάμεσα σε δύο ξεχωριστούς κόσμους –ανατολικό και δυτικό– που δεν έμειναν ποτέ στεγανά

(Κείμενο 5)

7. «Είναι συχνά δύσκολο για τον Αγγλοσάξονα ταξιδευτή να καταλάβει πώς μία χώρα που

μοιάζει ποτισμένη ως το μεδούλι από τη βυζαντινή παράδοση της ορθοδοξίας, παράδοση καταφανέστατη στις εκκλησίες και των μικρότερων χωριών ή στα μοναστήρια που στεφανώνουν τις πιο απόμερες βουνοπλαγιές, μπορεί να αφήνεται με τέτοια εγκατάλειψη στις γήινες απολαύσεις»

(Κείμενο 7)

Ακούω και μιλώ

1. Διαβάστε προσεκτικά τις τρεις προηγούμενες ομάδες παραδειγμάτων και συζητήστε:
α. Σε ποια ομάδα παραδειγμάτων οι σχέσεις ανάμεσα στις προτάσεις σας φαίνονται πιο απλές και σε ποια πιο σύνθετες;

β. Σε ποιες ομάδες παραδειγμάτων χρησιμοποιούνται ειδικές λέξεις για τη σύνδεση των προτάσεων και σε ποια ομάδα δε χρησιμοποιούνται;

2. Ας επιχειρήσουμε μερικές παρομοιώσεις: (Συμπληρώστε τα αποσιωπητικά προσθέτοντας τον αριθμό της ομάδας που ταιριάζει.)

**Οι προτάσεις της ομάδας
συνδέονται μεταξύ τους όπως οι
κρίκοι μιας αλυσίδας.**

**Οι προτάσεις της ομάδας
συσχετίζονται μεταξύ τους όπως τα
λουλούδια σε ένα βάζο.**

**Οι προτάσεις της ομάδας
συνδέονται μεταξύ τους όπως τα
κλειδιά σε μια αρμαθιά.**

3. Το παράδειγμα 2 περιλαμβάνει δύο προτάσεις. Σας φαίνονται να έχουν διαφορετική βαρύτητα η μία από την άλλη ή να είναι ισότιμες;

4. Εξετάστε το ίδιο στα παραδείγματα 3 και 4.

5. Οι προτάσεις του παραδείγματος 5 είναι μεταξύ τους ισότιμες;

6. Στο παράδειγμα 6 ποια πρόταση φαίνεται να είναι τμήμα της άλλης πρότασης; • Ποια είναι η λειτουργία της;

7. Εξετάστε τα ερωτήματα των δραστηριοτήτων 3, 5 και 6 στο παράδειγμα 7.

Τι πρέπει να γνωρίζω

▶ Ένα σύνολο από προτάσεις, που είναι σχετικές μεταξύ τους ως προς το νόημα, μπορούν:

- Είτε να **παρατίθενται** απλώς η μια κοντά στην άλλη χωρίς συνδετικές λέξεις

τότε έχουμε σχήμα ασύνδετο
(παράδ. 1).

- Είτε να **παρατάσσονται** η μια μετά την άλλη ως ισότιμα στοιχεία του λόγου και να συνδέονται με τους παρατακτικούς συνδέσμους

τότε έχουμε παρατακτική σύνδεση
(παραδ. 2, 3, 4)

- Είτε να **πλέκονται αξεδιάλυτα μεταξύ τους**, έτσι ώστε κάποιες προτάσεις να μεταβάλλονται σε μέρη μιας άλλης πρότασης και να συνδέονται με αυτήν με διάφορες

συνδετικές λέξεις (π.χ. με τους υποτακτικούς συνδέσμους αλλά και με αναφορικές λέξεις, ερωτηματικές αντωνυμίες και μόρια)

τότε έχουμε υποτακτική σύνδεση
(παραδ. 5, 6, 7)

► Η υποτακτική σύνδεση μπορεί να είναι η πιο κατάλληλη για να εκφράσει σύνθετες λογικές συσχετίσεις και, συνήθως, δίνει την εντύπωση ότι πρόκειται για λόγο περισσότερο οργανωμένο και επεξεργασμένο.

Διαβάζω και γράφω

1. Αναζητήστε στο βιβλίο της Γραμματικής τους παρατακτικούς και τους υποτακτικούς συνδέσμους και αντιγράψτε τους στο τετράδιό σας.

2. Διαβάστε στο κείμενο 6, στην τελευταία παράγραφο, την περίοδο «Τη σημασία της... με την Τουρκία».

α. Προσπαθήστε να καταλάβετε τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένες οι προτάσεις σ' αυτή την περίοδο.

β. Τι είδους είναι οι δύο προτάσεις που συνδέονται παρατακτικά;

γ. Με ποια άλλη πρόταση συνδέονται και i δύο;

• Με τι είδους σύνδεση;

δ. Ποια είναι η κύρια πρόταση σ' αυτή την περίοδο και ποιες οι δευτερεύουσες;

3. Στο παράδειγμα 6 (ομάδα Γ) έχουμε μία δευτερεύουσα πρόταση.

Εντοπίστε την. • Σε ποια κύρια πρόταση φαίνεται να ανήκει; • Με ποια λέξη της κύριας πρότασης συνδέεται η δευτερεύουσα;

4. Στο παράδειγμα 5 (ομάδα Γ) έχουμε δύο δευτερεύουσες προτάσεις που φαίνεται να αποτελούν κομμάτια της κύριας πρότασης. Εντοπίστε τις προτάσεις. • Με ποια λέξη της κύριας πρότασης συνδέονται οι δευτερεύουσες;

5. Τι διαφορετικό συμβαίνει στο παράδειγμα 7 (ομάδα Γ); • Προσπαθήστε να καταλάβετε τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένες οι προτάσεις σ' αυτή την περίοδο.

Μαθαίνω ότι:

- ▶ Παρατακτικά μπορούν να συνδέονται μεταξύ τους:
 - είτε **κύριες** προτάσεις με άλλες **κύριες** προτάσεις
 - είτε **δευτερεύουσες** προτάσεις με άλλες **δευτερεύουσες** προτάσεις

- Με υποτακτική σύνδεση μπορούν να συνδέονται:
- μία ή περισσότερες δευτερεύουσες προτάσεις με μία κύρια πρόταση
 - μία ή περισσότερες δευτερεύουσες προτάσεις με μία άλλη δευτερεύουσα πρόταση.

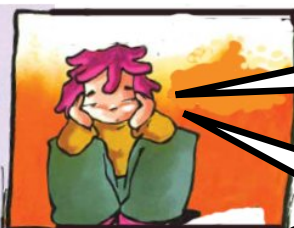
B2

Οι επιλογές στις συνδέσεις των προτάσεων και οι συνέπειές τους στο λόγο

Κείμενο 9 [Βαριέμαι...]

Ράνια

ΒΑΡΙΕΜΑΙ
ΑΡΑ ΥΠΑΡΧΩ.

Ή ΜΑΛΛΟΝ...

ΥΠΑΡΧΩ ΑΡΑ
ΒΑΡΙΕΜΑΙ ...

Ή ΠΑΛΙ ΙΣΩΣ...

ΒΑΡΙΕΜΑΙ
ΕΠΕΙΔΗ ΥΠΑΡΧΩ.

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΛΛΗ...

ΒΑΡΙΕΜΑΙ
ΝΑ ΥΠΑΡΧΩ.

ΤΕΛΙΚΑ ΑΜΑ ΚΑΘΕΣΑΙ
ΠΟΛΥ ΑΡΓΑ Ή
ΓΡΗΓΟΡΑ ΘΑ ΤΟ ΡΙΞΕΙΣ
ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ...

Κατερίνα Βαμβακάση, περ. «9»,
εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2001

Ακούω και μιλώ

1. Πόσα διαφορετικά νοήματα διατυπώνονται στα τέσσερα πρώτα σκίτσα του κειμένου 9; • Με ποιον τρόπο διαφοροποιείται το νόημα, ενώ οι προτάσεις που χρησιμοποιούνται είναι οι ίδιες;

2. Μπορείτε να συνεχίσετε τη «φιλοσοφία» της ηρωίδας στο ίδιο πνεύμα; • Αν θέλετε, εργαστείτε σε ομάδες των δύο ατόμων και βρείτε διαφορετικές συνδυαστικές λέξεις, για να κάνετε κι άλλες ανάλογες «φιλοσοφικές τοποθετήσεις».

Διαβάζω και γράφω

Ξαναγράψτε το κείμενο 8 συνδέοντας τις προτάσεις μεταξύ τους με συνδέσμους. • Μπορείτε να δοκιμάσετε τις λέξεις: για να ή να,

αφού, όπου, όταν ή αφότου ή άλλες που θα επιλέξετε εσείς.

- Συγκρίνετε τα κείμενά σας μεταξύ τους και με το αρχικό.

Μαθαίνω ότι:

► Η **συνδετική** λέξη που επιλέγει ένας ομιλητής για τη σύνδεση δύο προτάσεων φανερώνει το είδος της σχέσης που έχουν οι προτάσεις αυτές στη σκέψη του ομιλητή.

Αν, αντίθετα, ένας ομιλητής (ή ένας συγγραφέας) επιλέγει να αποφύγει τη χρήση συνδετικών λέξεων ανάμεσα στις προτάσεις, αυτό μπορεί να σημαίνει:

- ότι η σχέση είναι ολοφάνερη και δε χρειάζεται να τη δηλώσει με μια λέξη

- ή ότι προτιμά να αφήσει τον ακροατή (ή τον αναγνώστη) να ανακαλύψει τη σχέση/να δώσει τη δική του ερμηνεία
 - ή ότι η σχέση τού διαφεύγει, δεν μπορεί να τη δηλώσει με ακρίβεια, δεν είναι σίγουρος, πιθανόν να είναι αμήχανος
 - ή ότι έχει βρει άλλους τρόπους (μη λεκτικούς), για να φανερώσει τη σχέση
 - ή (τι άλλο;)
-

 Διαβάστε τα κείμενα 10 και 11 που ακολουθούν, παρατηρήστε την απουσία συνδετικών λέξεων και σκεφτείτε για ποιους λόγους μπορεί να συμβαίνει αυτό.

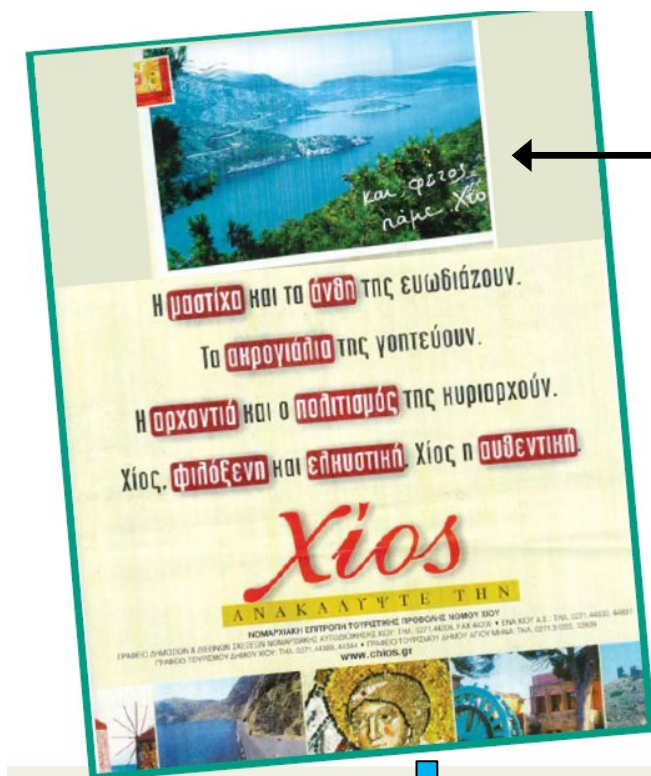
Μαρμάρωσαν τα δέντρα,
τα ποτάμια κ' οι φωνές μες
στον ασβέστη του ήλιου.
Η ρίζα σκοντάφτει στο μάρμαρο.
Τα σκονισμένα σκοίνα.
Το μουλάρι κι ο βράχος.
Λαχανιάζουν. Δεν υπάρχει νερό.
Όλοι διψάνε. Χρόνια τώρα. Όλοι
μασάνε μια μπουκιά ουρανό πάνου
απ' την πίκρα τους.

Γιάννης Ρίτσος, «Ρωμιοσύνη»,
Ποιήματα 1930-1960,
εκδ. Κέδρος, 1973

Κείμενο 11 [Χίος]

Και φέτος
πάμε Χίο

Η **μαστίχα** και τα **άνθη** της
ευωδιάζουν.

Τα **ακρογιάλια** της γοητεύουν.

Η **αρχοντιά** και ο **πολιτισμός** της
κυριαρχούν.

Χίος, **φιλόξενη** και **ελκυστική**.
Χίος η **αυθεντική**

Χίος

ΑΝΑΚΑΛΥΨΤΕ ΤΗΝ

**ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΝΟΜΟΥ
ΧΙΟΥ**

www.chios.gr

**Διαφημιστική αφίσα
Νομαρχίας Χίου, 2002**

Ακούω και μιλώ

1. Τι είδους προτάσεις υπάρχουν στα κείμενα 10 και 11; Χρησιμοποιούνται συνδετικές λέξεις, για να συνδεθούν οι προτάσεις μεταξύ τους;

2. Αν επιχειρήσετε να συνδέσετε τις προτάσεις μεταξύ τους στο κείμενο 10, τι επίδραση θα έχει αυτό στο ρυθμό του ποιήματος;

- Τι επίδραση θα έχει στο νόημα;

3. Συνδέστε παρατακτικά μεταξύ τους τις προτάσεις του κειμένου 11.

- Προσπαθήστε στη συνέχεια να τις συνδέσετε και υποτακτικά. Αν δεν τα καταφέρνετε, συζητήστε στην τάξη το γιατί.

4. Γιατί νομίζετε ότι ορισμένες λέξεις του κειμένου 11 είναι μέσα σε κόκκινο πλαίσιο;

Διαβάζω και γράφω

1. Βρείτε μικρά διαφημιστικά κείμενα από τον Τύπο, κόψτε τα και κολλήστε τα στο τετράδιο σας. • Τι σύνδεση προτάσεων κυριαρχεί στα διαφημιστικά κείμενα; • Για ποιους λόγους;

2. Βρείτε στα βιβλία των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας δύο ή

τρία μικρά ποιήματα σύγχρονων ποιητών και αντιγράψτε τα στο τετράδιο σας. • Τι είδους προτάσεις κυριαρχούν στα ποιήματα που βρήκατε; • Χρησιμοποιούνται συνδετικές λέξεις; • Προσπαθήστε να ερμηνεύσετε αυτές τις επιλογές των ποιητών.

B3 Οι συνδέσεις των προτάσεων στον προφορικό λόγο

Καθίσαμε σ' ένα καφενείο και στήσαμε αυτί στις κουβέντες γύρω μας. Πιάσαμε μερικές φράσεις και σας τις μεταφέρουμε εδώ γραμμένες:

Σου 'λεγα να προσέχεις, δε μ' άκουσες.

Έχεις καμιά καλύτερη ιδέα; Πες την.

Κάτσε, πιές ένα καφέ μαζί μας.

Συγγνώμη, σ' αναστάτωση.

Πήρες καινούριο κινητό έμαθα.

Ξέρω, βαρέθηκες και θές να τα παρατήσεις.

Ακούω και μιλώ

1. Διαβάστε τις παραπάνω φράσεις μια φορά από μέσα σας και μια φορά μεγαλόφωνα. • Προσπαθήστε να τις κάνετε να ακουστούν με φυσικότητα.

2. Αν χρειάζεται, διαβάστε τες άλλη μια φορά και συνοδέψτε την εκφώνηση με τις εκφράσεις του προσώπου και τις κινήσεις του σώματος και των χεριών, που νομίζετε ότι ταιριάζουν.

3. Σε ποιες από τις παραπάνω φράσεις υπάρχουν συνδετικές λέξεις;

4. Προσπαθήστε να ανακαλύψετε τις εσωτερικές (λογικές/συντακτικές) σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στις προτάσεις του κάθε εκφωνήματος.

5. Ποια από τις δύο αναγνώσεις (η σιωπηρή ή η μεγαλόφωνη) σας βοηθάει περισσότερο να καταλάβετε τις σχέσεις των προτάσεων;

6. Μελετήστε το ρόλο που παίζουν οι παύσεις και ο τόνος της φωνής.

7. Ξαναπείτε τις φράσεις προσθέτοντας κάποιες συνδετικές λέξεις, οι οποίες να δηλώνουν τη σχέση που βρήκατε.

8. Γράψτε τις νέες εκδοχές στο τετράδιο σας, δίπλα στις αρχικές.

- **Μήπως μπορείτε να προτείνετε κι άλλες εκδοχές;**

9. Όλες αυτές οι φράσεις (οι αρχικές και οι νέες) είναι ίδιες ή διαφέρουν μεταξύ τους; (Συγκρίνετέ τις ως προς τη σημασία αλλά και ως προς το ύφος.)

10. Ποια από τις εκδοχές θα διαλέγατε:

- **αν λέγατε αυτές τις φράσεις σε μια συζήτηση με φίλους;**

- αν τις στέλνατε σ' ένα συμμαθητή σας ως γραπτό μήνυμα στο κινητό;

11. Εξηγήστε την επιλογή σας.

12. Διατυπώστε κάποια γενικά συμπεράσματα από τη δραστηριότητα που προηγήθηκε. τα συμπεράσματά μου:

Τα συμπεράσματά μου:

Συμπληρώστε τις προτάσεις:

- Στον καθημερινό προφορικό λόγο συχνά οι συνδετικές λέξεις

.....

- Η έλλειψη συνδετικών λέξεων κάνει το ύφος του λόγου περισσότερο

- Η προσθήκη συνδετικών λέξεων κάνει το ύφος του λόγου περισσότερο

- Στον προφορικό λόγο, όπου και όταν παραλείπονται οι συνδετικές λέξεις, υπάρχουν άλλα στοιχεία που μας βοηθούν στην κατανόηση του νοήματος, όπως

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Κείμενο 12 Γραικός, Γραικοί και Έλληνες

Γραικός σημαίνει Έλληνας, ενώ Γραικύλος (υποκοριστικό του Γραικός) ο Έλληνας που είναι ανάξιος του ονόματος αυτού. Επίσης, με τον όρο Γραικοί είναι γνωστοί οι Έλληνες στη λατινική γραμματεία (Graeci στους ποιητές και Grai) και έτσι τους ονομάζουν

έως τώρα όλοι οι ευρωπαϊκοί λαοί. Όπως και το όνομα Έλλην, έτσι και αυτό προέρχεται από την πρώτη κοιτίδα των Ελλήνων στην Ήπειρο, την Ελλοπία, κοντά στη Δωδώνη. Για πρώτη φορά αναφέρεται το όνομα αυτό από τον Αριστοτέλη που προσπαθούσε να προσδιορίσει πού έγινε ο καταυλισμός του Δευκαλίωνος και βρήκε πως πρέπει να έγινε: «περί τήν Ἑλλάδα τήν ἀρχαίαν. Αὕτη δ' ἐστίν ἡ περί Δωδώνην καί τόν Ἀχελῶον· οὗτος γάρ πολλαχοῦ τό ρεῦμα μεταβέβληκεν· ὥκουν γάρ οἱ Σελλοὶ ἐνταῦθα καί οἱ καλούμενοι τότε μέν Γραικοί» (Αριστοτέλη Μετεωρ. 1, 14). Πολύ αργότερα ο Απολλόδωρος μας πληροφορεῖ ότι: «αὐτός (Ἑλλην) μέν οὖν ἀπ' αὐτοῦ τούς καλουμένους Γραικοὺς προσηγόρευσεν

Ἑλληνας» (Απολλοδ. 1,7,3, 2ος αιώνας). Το ίδιο βεβαιώνεται από το *Πάριο Χρονικό*: «Καὶ Ἕλληνες ὠνομάσθησαν τὸ πρότερον Γραικοὶ καλούμενοι».

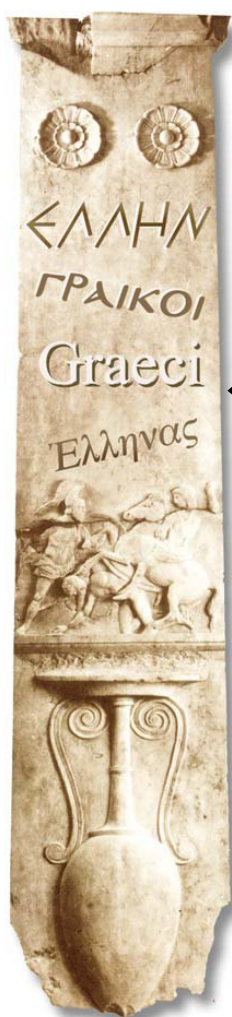
Ἔχουμε, λοιπόν, να κάνουμε μ' ένα μικρό μέρος κοντά στην περιοχή της Δωδώνης, όπου οι κάτοικοί της Σελλοί (= Ελλοί > Ἕλληνες), γνωστοί για τον τίτλο ως υποφήτες (= ιερείς του μαντείου) του Δωδωναίου Διός, ονομάζονταν και Γραικοί. Ὅμως, οι ιστορικοί δεν μπόρεσαν να ερμηνεύσουν πώς η ονομασία ενός μικρού λαού μιας περιοχής της Ηπείρου έγινε εθνολογικό όνομα όλων των Ελλήνων και της Ελλάδας, όταν την παρέλαβαν οι Λατίνοι. Άλλοι υποστηρίζουν ότι το Grai και το Graeci – Γραικοί προήλθε «ἀπὸ μικρὰς τινος ὀμάδος Ἑλλήνων Γραίων καὶ

Γραικῶν καλουμένων, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ Τανάγρας ἀπώκησαν πάλαι εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐγνωρίσθησαν πρῶτοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Ἰταλοὺς» (Γ. Χατζιδάκη, *Ελλάς και Ἕλληνες*, Ημερολόγιον Μεγάλης Ελλάδος, 1925).

Στους βυζαντινούς χρόνους ο ὀρος «Γραικοί» δεν μπόρεσε να εκτοπίσει το ὄνομα «Ρωμαῖοι» και αργότερα καλύφθηκε απ' αυτό, ἴσως επειδὴ το «Ρωμαῖοι» κάλυπτε το σύνολο των υπηκόων του Βυζαντίου, ενώ το «Γραικοί» ξεχώριζε τους καθαυτοὺ Ἕλληνες. Αξίζει να σημειώσουμε ὅτι ο Βούλγαρος τσάρος Συμεών (αρχές 10ου αἰῶνα) πήρε τον τίτλο «τσάρος των Βουλγάρων και των Γραικῶν». Μετά το σχίσμα (1054 μ.Χ.) χρησιμοποιεῖται εντατικότερα ο ὀρος Γραικός, γιατί σημαίνει

τον ορθόδοξο, αντίθετα με τον όρο Λατίνος που σήμαινε καθολικός. Επί Τουρκοκρατίας πολλοί λόγιοι χρησιμοποιούν τον όρο Γραικοί και βλέπουμε ότι ο όρος αυτός παίρνει εθνολογικό περιεχόμενο. Από την Επανάσταση του 1821 όμως εκτοπίζεται το όνομα αυτό από το όνομα Έλληνες.

Μάρκος Αυγητίδης, μαθητικό
περ. «Πυρφόρος»
της Βαρβακείου Σχολής,
τεύχ. 3, 1998

ΕΛΛΗΝ
ΓΡΑΙΚΟΙ
Graeci
Έλληνας

Ακούω και μιλώ

1. Το παραπάνω κείμενο είναι μια μικρή ερευνητική εργασία, που δημοσιεύτηκε σε μαθητικό περιοδικό. Ποιο είναι το ζήτημα που εξετάζει;

2. Οποιαδήποτε ερευνητική εργασία πρέπει να προσδιορίσει τον επιστημονικό χώρο, από τον οποίο θα αντλήσει τα στοιχεία της. Το ίδιο θέμα θα μπορούσε να το εξετάσει κανείς από την ιστορική του σκοπιά, τη λογοτεχνική, τη λαογραφική, την καλλιτεχνική κ.λπ. Από ποια σκοπιά εξετάζει το θέμα του ο συγγραφέας της παραπάνω εργασίας;

3. Από ποιες πηγές άντλησε ο μαθητής-ερευνητής τις πληροφορίες του και πώς τις

παραθέτει στο κείμενο;

4. Για ποια θέματα δεν παραπέμπει σε πηγές; • Ποιοι προβληματισμοί δημιουργούνται από την έλλειψη αυτή;

5. Σε ποιο ερώτημα δίνουν απαντήσεις οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν στην πρώτη παράγραφο του κειμένου;

6. Ποια θέματα για περαιτέρω έρευνα μπορείτε να εντοπίσετε στην παραπάνω εργασία;

Τι πρέπει να ξέρω για να κάνω μια **ερευνητική εργασία**

Φάση Α

Πίσω από κάθε έρευνα υπάρχει ένα πρόβλημα.

- Ξεκινώ από έναν προβληματισμό για ένα θέμα που με ενδιαφέρει.
- Διατυπώνω τον προβληματισμό μου ως ερώτημα.
- Προσδιορίζω ποιες παράμετροι του θέματος με ενδιαφέρουν περισσότερο.

Φάση Β

Πριν από κάθε σύνθεση υπάρχει ψάξιμο.

- Αναζητώ τις βασικές πληροφορίες για το θέμα σε εγκυκλοπαίδειες και γενικά βιβλία.
- Βρίσκω περισσότερες πληροφορίες σε ειδικά βιβλία και στο Διαδίκτυο σχετικά με το θέμα.
- Κρατάω σημειώσεις για καθετί που μου φαίνεται χρήσιμο για την εργασία μου.
- Σημειώνω την προέλευση των σημειώσεών μου.

- Κάνω επιλογές πληροφοριών σ' όλη τη διάρκεια της φάσης.

Φάση Γ

Όταν γράφω την ερευνητική εργασία, είμαι δημιουργός.

Συνθέτω το δικό μου κείμενο.

- Κατηγοριοποιώ τα στοιχεία που έχω συγκεντρώσει.
- Συνεχίζω να επιλέγω.
- Συγκρίνω, ανακαλύπτω σχέσεις, επισημαίνω αντιφάσεις.
- Επιχειρηματολογώ.
- Γράφω το δικό μου κείμενο παραπέμποντας ταυτόχρονα στις πηγές μου.
- Αντιγράφω από τις πηγές μου, μόνο όταν θέλω να παραθέσω αυτολεξεί κάτι και τότε το βάζω σε εισαγωγικά.

Φάση Δ

Καταλήγω σε συμπεράσματα που μπορεί να απαντούν στο αρχικό μου πρόβλημα.

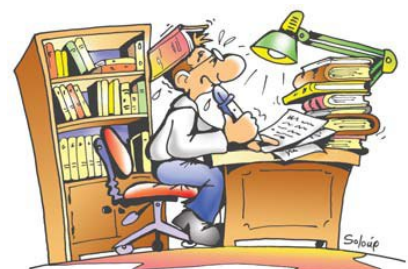
- Παίρνω θέση.
- Επιχειρηματολογώ.
- Κάνω προτάσεις.

Φάση Ε

Δημιουργός ναι, αλλά όχι και παντογνώστης...

- Παραθέτω τον κατάλογο με τις πηγές μου.
- Δείχνω το δρόμο, για να τις βρουν και οι άλλοι.

• Στο τέλος της εργασίας παραθέτω με αλφαβητική σειρά τον κατάλογο με τις πηγές μου, δηλαδή τη βιβλιογραφία μου.

Διαβάζω και γράφω

Βρείτε ερευνητικές εργασίες που υπάρχουν στο σχολείο σας και έχουν γίνει είτε στο πλαίσιο κάποιου μαθήματος είτε κάποιου προαιρετικού προγράμματος (Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αγωγή Υγείας κ.λπ.). Αξιολογήστε τις με κριτήριο το πόσο ακολουθούν τις φάσεις εκπόνησης ερευνητικής εργασίας, όπως περιγράφονται στον παραπάνω πίνακα. Παρακάτω δίνονται ενδεικτικά κριτήρια αξιολόγησης:

- α. Η ερευνητική υπόθεση είναι διατυπωμένη με σαφήνεια.**
- β. Υπάρχουν αναφορές σε προηγούμενες έρευνες ή άλλες σχετικές εργασίες.**
- γ. Η επιλογή και κατηγοριοποίηση των διάφορων στοιχείων είναι**

πετυχημένες (σχετική με το θέμα, λογική, σαφής).

δ. Η επιχειρηματολογία είναι πειστική. Δεν υπάρχουν «κενά» ή «αδύνατα σημεία».

ε. Ο ερευνητής παίρνει θέση απέναντι στο πρόβλημα.

- Καταλήγει σε λογικά συμπεράσματα, τα οποία είναι και σχετικά με την αρχική ερώτηση.**
- Κάνει συγκεκριμένες προτάσεις.**
- Προτείνει λύσεις.**

στ. Υπάρχουν παραπομπές στις πηγές και η σχετική βιβλιογραφία στο τέλος της εργασίας.

Η επιλογή της λέξης

Διαβάζω και γράφω

1. Τα κείμενα που παρατέθηκαν μέχρι τώρα σ' αυτή την ενότητα αναφέρονται στη χώρα μας, στο ιστορικό της παρελθόν και στους κατοίκους της, χρησιμοποιώντας για το σκοπό αυτό πολλές διαφορετικές λέξεις. Αναζητήστε τες και κατατάξτε τες στο τετράδιο σας σε τρεις ομάδες:

Το ιστορικό παρελθόν

Παρθενώνας, ...

Ο τόπος

Ελλάδα, ...

Οι άνθρωποι

ομοιογενές έθνος, ...

2. Με ποια σημασία χρησιμοποιείται η λέξη *Ελλάδα* στο κείμενο 1 και με ποια στο κείμενο 3;

3. Η σημασία της λέξης *Έλληνες* στο κείμενο 1 και στο κείμενο 7 είναι ίδια;

4. Η λέξη *Ελλάδα* στο κείμενο 6 και η έκφραση *ελληνικός χώρος* στο κείμενο 5 σε τι νομίζετε ότι συμπίπτουν και σε τι διαφέρουν;

Ακούω και μιλώ

1. Πληροφορηθείτε για τη σημασία που έχει στα αγγλικά η φράση:

«it' Greek to me». • Πώς εξηγείτε αυτή τη σημασία; • Ποια αντίστοιχη έκφραση χρησιμοποιούμε στα ελληνικά;

2. Ξανακοιτάξτε τις ομάδες των λέξεων που φτιάξατε στη δραστηριότητα *Διαβάζω και γράφω*
1. Σ' αυτές περιλαμβάνεται η λέξη *Ρωμιοσύνη* και τουλάχιστον άλλη μία συνώνυμη. • Βρείτε τη συνώνυμη της λέξης *Ρωμιοσύνη*.

3. Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος έδωσε τη λέξη *Ρωμιοσύνη* ως τίτλο στο ποίημά του. Αν δεν υπήρχε άλλη λέξη με παρόμοια σημασία, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο ποιητής χρησιμοποίησε τη λέξη αναγκαστικά. Αφού όμως υπάρχει τουλάχιστον άλλη μία λέξη, αυτό σημαίνει ότι ο ποιητής διάλεξε αυτή τη λέξη αφήνοντας κατά μέρος μια

άλλη. Ονόμασε σκόπιμα το ποίημά του *Ρωμιοσύνη* και όχι *Ελληνισμός*.

• Μπορείτε να δώσετε μια ερμηνεία στην επιλογή του;

Μαθαίνω ότι:

► Η σημασία της κάθε λέξης δεν είναι δεδομένη και αναλλοίωτη.

► Για να την καταλάβω σωστά, πρέπει να λάβω υπόψη μου **ΠΟΙΟΣ** τη λέει, σε **ΠΟΙΟΝ** την απευθύνει, **ΠΟΥ** και **ΠΟΤΕ** τη χρησιμοποιεί, **ΣΕ ΤΙ** είδους κείμενο περιλαμβάνεται αλλά και **ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΛΑΪΣΙΟ** μέσα στο οποίο χρησιμοποιείται.

Διαβάζω και γράφω

1. Καθεμιά από τις λέξεις *Ρωμιοσύνη*, *Ελληνισμός* μας φέρνει

στο νου κάποιες ιδέες. Ποιες από τις παρακάτω ιδέες σάς φέρνει στο νου καθεμιά από τις δύο αυτές λέξεις:

αρχαιότητα, Τουρκοκρατία, Βαλκάνια, κλασικά γράμματα, ανθρωπισμός, Ευρώπη, η ανακάλυψη της δημοκρατίας, το πνεύμα της αντίστασης, η ελευθερία, η σοφία, ο καημός, ο νους, η ψυχή, ο Παρθενώνας, η Αγια-Σοφιά, οι βουνοκορφές, το ανοιχτό πέλαγος, Βυζάντιο

• Φτιάξτε έναν πίνακα στο τετράδιο σας σαν αυτόν που ακολουθεί και τοποθετήστε τις παραπάνω λέξεις/φράσεις σε όποια στήλη νομίζετε ότι ταιριάζουν:

Κείμενο 13 · Ξένος, εύπορος, ψάχνει σπίτι στην Ελλάδα

**Όλο και περισσότεροι
Ευρωπαίοι
πραγματοποιούν
το όνειρο «μιας
ζωής στον ήλιο»,
αγοράζοντας
εξοχικά σπίτια στη χώρα μας.
Βίλες, διαμερίσματα και παλιά
αρχοντικά προσφέρονται σε (όχι
πάντοτε) προνομιακή τιμή και το
«προξενιό» γίνεται συνήθως μέσω
Internet.**

**«Αν ποτέ ονειρευτήκατε “μια ζωή
στον ήλιο”, η Ελλάδα είναι το μέρος
όπου το όνειρο σας μπορεί να γίνει
πραγματικότητα».**

**Δεν είναι διαφήμιση του
Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού.
Ανήκει στο εισαγωγικό κείμενο**

ιστοσελίδας ξένου μεσιτικού γραφείου, που πουλάει όλων των ειδών τις ελληνικές ιδιοκτησίες σε ξένους πελάτες. Την ώρα που οι περισσότεροι Έλληνες συνωστίζονται αναζητώντας αγωνιωδώς μια «θέση στον ήλιο» των πιο κοσμοπολίτικων και μοδάτων περιοχών της χώρας, ξένοι –κυρίως Βρετανοί– επιδιώκουν να κάνουν το όνειρο «μιας ζωής στον ήλιο» πραγματικότητα, αγοράζοντας κάθε είδους ιδιοκτησίες, όχι μόνο σε κοσμοπολίτικα μέρη, αλλά και σε πιο παραδοσιακές, γνήσιες, ανέγγιχτες από τον τουρισμό και γι' αυτό συχνά απομονωμένες γωνιές της πατρίδας μας.

Μανίνα Ντάνου, περ. «Κ», εφημ.
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2003

Ακούω και μιλώ

- 1. Το παραπάνω κείμενο προέρχεται από μια εφημερίδα και αποτελεί την εισαγωγή ενός ρεπορτάζ γύρω από κάποιο θέμα. Ποιο; • Ποιος άλλος τίτλος θα του ταίριαζε;**
- 2. Στο κείμενο 13 γίνεται λόγος για ξένους. Για ξένους γίνεται λόγος επίσης στο κείμενο 3. Πόσο διαφορετικοί μεταξύ τους είναι οι ξένοι για τους οποίους γίνεται λόγος στα δύο κείμενα; • Πώς επηρεάζουν τα συμφραζόμενα στο κάθε κείμενο τη σημασία της λέξης ξένος;**
- 3. Ο τουρισμός είναι πολύ σημαντικός τομέας οικονομικής δραστηριότητας για την ελληνική κοινωνία. Αν αναλαμβάνατε να κάνετε μια εργασία σχετικά με το θέμα της τουριστικής ανάπτυξης**

της περιοχής σας:

α. να σκεφτείτε, να συζητήσετε στην τάξη και να αποφασίσετε ποιες βασικές πτυχές του θέματος θα επιλέγατε να μελετήσετε

β. να επισημάνετε ορισμένες πηγές αναφοράς για την κάθε πτυχή του θέματος.

Διαβάζω και γράφω

1. Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο 13 παρουσιάστε σε 3-4 γραμμές μία όσο το δυνατόν πιο λεπτομερή περιγραφή του προφίλ των ξένων που αγοράζουν σπίτια στην Ελλάδα.

2. Φτιάξτε έναν κατάλογο με όλες τις λέξεις των κειμένων 3 και 13 που έχουν σημασία συγγενική προς τη λέξη ξένος. • Συμπληρώστε, αν μπορείτε, τον κατάλόγό σας και με

άλλες λέξεις που γνωρίζετε ή που μπορείτε να βρείτε. • Σκεφτείτε και συζητήστε στην τάξη τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις λέξεις του καταλόγου ως προς τη σημασία και ως προς την αξία τους.

Ε

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Ακούω και μιλώ

1. Συζητήστε στην τάξη το μήνυμα του κειμένου 4.
2. Δείτε την εικόνα που ακολουθεί. Κάποιος μπορεί να σκεφτεί ότι το θέμα του καλλιτέχνη που έφτιαξε αυτό το κολλάζ είναι η Ελλάδα.
 - Κατά τη γνώμη σας μπορεί να είναι βάσιμη η εντύπωση αυτή;
 - Για ποιούς λόγους;

**Από το εξώφυλλο του βιβλίου
Άλκηστις, Μουσεία και Σχολεία,
Δεινόσαυροι και Αγγεία,
εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1995**

3. Παίξτε στην τάξη σας δύο παιχνίδια ρόλων.

Στο πρώτο: Ένας μαθητής να υποδυθεί τον πλούσιο ξένο που θέλει να αγοράσει μια ιδιοκτησία στον τόπο σας. Ένας άλλος το μεσίτη που συζητά με τον ξένο. Ο ξένος τού εκδηλώνει την επιθυμία του και αυτός προσπαθεί να την ενισχύσει.

Στο δεύτερο: Ο ίδιος μεσίτης βρίσκει έναν υποψήφιο πωλητή και προσπαθεί να τον πείσει να πουλήσει την ιδιοκτησία του στον ξένο. Ένας τρίτος μαθητής να υποδυθεί τον υποψήφιο πωλητή που συνομιλεί με το μεσίτη, αλλά έχει επιφυλάξεις να πουλήσει την ιδιοκτησία του σε ξένο.

4. Συζητήστε για τις διαφορετικές όψεις της Ελλάδας, όπως

παρουσιάζονται σε όλα τα κείμενα της ενότητας αυτής. • Ποιες νομίζετε ότι υπερισχύουν στο δικό σας τόπο και ποιες είναι λιγότερο εμφανείς; • Αναφέρετε και άλλες όψεις της Ελλάδας, που ίσως έχετε εσείς επισημάνει.

Διαβάζω και γράφω

1. Κάντε ένα κολάζ, στο οποίο να αναπαριστάνεται η δική σας ιδέα/αντίληψη για το τι είναι Ελλάδα.

2. Γράψτε το κείμενο μιας ραδιοφωνικής διαφήμισης για την Ελλάδα, που θα μεταδοθεί από ένα σταθμό κάποιας χώρας της Ευρώπης.

• Προσέξτε το σλόγκαν που θα φτιάξετε. • Ποια σύνδεση προτάσεων προτιμήσατε στο διαφημιστικό κείμενο;

- Για ποιους λόγους;

3. Επιλέξτε έναν επιστημονικό κλάδο από αυτούς που διδάσκεστε στο σχολείο και στον οποίο η συμβολή των Ελλήνων υπήρξε σημαντική. • Αναζητήστε πληροφορίες και γράψτε μια μικρή ερευνητική εργασία, για να την ανακοινώσετε στην τάξη σας.

4. Παίρνοντας στοιχεία από όλα τα κείμενα της ενότητας και αφού επιλέξετε ένα κειμενικό είδος (άρθρο ή χρονογράφημα για νεανικό περιοδικό ή διαφήμιση ή ενημερωτικό έντυπο ή όποιο άλλο είδος κειμένου προτιμάτε), φτιάξτε ένα δικό σας κείμενο, που να αποτυπώνει τις πολλές και συχνά αντιφατικές όψεις της Ελλάδας.

5. Το σχολείο σας συμπράττει με

ένα ξένο σχολείο στο πλαίσιο ενός ευρωπαϊκού προγράμματος συνεργασίας σχολείων. Οι Ευρωπαίοι μαθητές είναι πιθανό να γνωρίζουν τον Παρθενώνα και το Σωκράτη, αλλά μάλλον αγνοούν την εικόνα της σύγχρονης Ελλάδας. Γράψτε τους μια επιστολή, με την οποία να τους βοηθάτε να διευρύνουν την εικόνα τους για τη χώρα μας. Η ίδια επιστολή μπορεί να αποσταλεί μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Στην περίπτωση αυτή ίσως το κείμενο να χρειαστεί κάποια μικρή προσαρμογή.

Στη συνέχεια αξιολογήστε το κείμενό σας, ελέγχοντας αν:

- α. ως προς το περιεχόμενο το κείμενο δίνει μια όσο το δυνατόν πιο σφαιρική εικόνα της Ελλάδας,**
- β. τα στοιχεία που παρουσιάζονται**

είναι σωστά οργανωμένα σε παραγράφους,
γ. οι συνδέσεις των προτάσεων αναδεικνύουν τις σχέσεις των νοημάτων που είχατε στο νου σας,
δ. το λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε είναι σαφές, ακριβές και κατάλληλο για ένα γράμμα μαθητών προς μαθητές άλλου σχολείου.

Διαθεματική εργασία

► Ετοιμάστε διάφορους έντυπους τουριστικούς οδηγούς ή ιστοσελίδες για την περιοχή σας. Προσδιορίστε σε ποιους θέλετε να απευθύνονται αυτοί οι οδηγοί. Για παράδειγμα, μπορεί να απευθύνονται σε Ευρωπαίους τουρίστες, σε τουρίστες από άλλες ηπείρους (Αμερική, Ασία, Αφρική,

Αυστραλία), σε Έλληνες επισκέπτες ή σε σχολεία που θα ήθελαν να οργανώσουν εκδρομές.

► Χωριστείτε σε ομάδες. Η κάθε ομάδα μπορεί να αναλάβει έναν τομέα της περιοχής (φυσικό τοπίο, μνημεία, ιστορία, εξέχουσες προσωπικότητες, παραδόσεις, κουζίνα, ψυχαγωγία – αναψυχή – διασκέδαση, αγορές κ.λπ.). Χρησιμοποιήστε υλικό από βιβλία Γεωγραφίας, Ιστορίας, Λογοτεχνίας, τους υπάρχοντες τουριστικούς οδηγούς, διαφημίσεις ή ενημερωτικά φυλλάδια για χώρους αναψυχής, ψυχαγωγίας κ.λπ.

► Αν το σχολείο σας έχει αναπτύξει συνεργασίες με σχολεία του εξωτερικού, μεταφράστε, με τη βοήθεια των καθηγητών σας των ξένων γλωσσών, και στείλτε τους

αυτούς τους οδηγούς. Αν όχι, αναζητήστε σχολεία από το Διαδίκτυο, για να αναπτύξετε συνεργασίες και ανταλλαγές και στείλτε τους οδηγούς σας, για να τους βοηθήσετε να πάρουν μια ιδέα για την περιοχή σας και να τους πείσετε να την επισκεφτούν.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- ▶ Οι προτάσεις βρίσκονται στο λόγο είτε σε σχήμα είτε συνδεδεμένες μεταξύ τους.
- ▶ Όταν συνδέονται μεταξύ τους, η σύνδεση μπορεί να είναι είτε είτε

▶ **Σύνδεσμοι που χρησιμοποιούνται για την παρατακτική σύνδεση των προτάσεων είναι:**

.....
.....

▶ **Σύνδεσμοι που χρησιμοποιούνται για την υποτακτική σύνδεση των προτάσεων είναι:**

.....
.....

▶ **Κάθε ομιλητής/συγγραφέας επιλέγει τον τρόπο που θα συνδέσει τις προτάσεις του, ανάλογα με**

▶ **Μια ερευνητική εργασία ξεκινά από**

▶ **Όταν γράφω μια ερευνητική εργασία, δεν αντιγράφω, αλλά**

.....

▶ Στο τέλος της ερευνητικής εργασίας παραθέτω

.....

▶ Για να καταλάβω ακριβώς τι σημαίνει μια λέξη μέσα σε ένα κείμενο, πρέπει να λάβω υπόψη μου

.....
.....
.....

2η ενότητα

ΓΛΩΣΣΑ – ΓΛΩΣΣΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μάθουμε να αναγνωρίζουμε το συντακτικό ρόλο των δευτερευουσών προτάσεων και να διακρίνουμε τις **ονοματικές** από τις

επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις .

Θα μάθουμε το ρόλο και τη σημασία των **βουλευτικών, ειδικών και ενδοιαστικών** προτάσεων και θα ασκηθούμε στη χρήση τους στον προφορικό και τον γραπτό λόγο.

Θα αντιληφθούμε ότι η **ίδια λέξη** μπορεί να έχει **διαφορετική σημασία** ανάλογα με το κείμενο και τις περιστάσεις της επικοινωνίας στις οποίες χρησιμοποιείται.

Θα ασκηθούμε στη διατύπωση **κριτικού** λόγου.

Θα αναπτύξουμε τη σκέψη και τον προβληματισμό μας σχετικά με την αξία της **γλώσσας** για την **επικοινωνία** και την **έκφραση** των ανθρώπων.

A ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

 Βρείτε το κοινό θέμα των παρακάτω εισαγωγικών κειμένων.

• Γιατί νομίζετε ότι το κείμενο 4 συμπεριλήφθηκε σε αυτή την επιλογή κειμένων; • Ποια σχέση έχει με τα άλλα;

Κείμενο 1 [Γλώσσες που χάνονται]

Οι γλώσσες που μιλούν οι άνθρωποι σε όλη την υφήλιο είναι σήμερα γύρω στις 6.000. Και σύμφωνα με τους ειδικούς, σε έναν αιώνα οι μισές από αυτές θα έχουν χαθεί. Αυτό σημαίνει ότι, κατά μέσο όρο, κάθε δύο βδομάδες μια γλώσσα πεθαίνει.

Ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε στο αγγλικό περιοδικό Prospect αφηγείται την περίπτωση του Μπρους Κόνελ, ενός γλωσσολόγου που έκανε έρευνες στο Καμερούν. Ο Κόνελ συνάντησε εκεί έναν άνθρωπο που ονομαζόταν Μπαγκόν, ο οποίος ήταν ο τελευταίος άνθρωπος στον κόσμο που μπορούσε να μιλήσει τη γλώσσα Καμπάζε. Καθώς ήταν παραφορτωμένος με άλλες υποχρεώσεις, ο γλωσσολόγος αποφάσισε να ξαναπάει την επόμενη χρονιά στο Καμερούν, για να μελετήσει σε βάθος τη γλώσσα Καμπάζε. Αλλά όταν έφτασε στο Καμερούν, στα μέσα Νοεμβρίου του

1995, έμαθε ότι ο Μπαγκόν είχε πεθάνει στις 5 Νοεμβρίου. «Στις 4 Νοεμβρίου 1995 η γλώσσα Καμπάζε υπήρχε ακόμη ως μια από τις ομιλούμενες γλώσσες στον κόσμο. Στις 6 Νοεμβρίου ήταν μια νεκρή γλώσσα». [...]

Δύο πληθυσμοί που μιλούν την ίδια γλώσσα, αν εγκατασταθούν σε διαφορετικούς τόπους και δεν επικοινωνούν συχνά μεταξύ τους, σιγά σιγά διαφοροποιούν την κοινή τους γλώσσα, η οποία διαιρείται σε δύο διαλέκτους. Και έπειτα οι δύο διάλεκτοι διαφοροποιούνται ακόμα περισσότερο, ώσπου γίνονται δύο ξεχωριστές γλώσσες, που δεν μπορούν να κατανοήσουν η μια την άλλη.

Η αναγκαία προϋπόθεση ώστε να γεννηθεί και να διατηρηθεί μια διαφορετική γλώσσα είναι

επομένως ο φυσικός διαχωρισμός και η σχετική απομόνωση των πληθυσμών.

Ενώ στο μακρινό παρελθόν οι άνθρωποι έβλεπαν τη διαφορετικότητα των γλωσσών και την ασυνεννοησία που πήγαζε από αυτήν ως μια θεϊκή κατάρα (όπως δηλώνει και ο μύθος του πύργου της Βαβέλ), σήμερα η πληθώρα των διαφορετικών γλωσσών μάς φαίνεται ως ένα επιθυμητό αγαθό, ως μια πολύτιμη κληρονομιά που πρέπει να διασωθεί. Σήμερα γνωρίζουμε ότι, όταν πεθαίνει μια γλώσσα, χάνεται μαζί της και μια «κοσμοαντίληψη», μια ορισμένη αναπαράσταση του κόσμου, διαφορετική από όλες τις άλλες. Το ερώτημα είναι βέβαια πώς μπορεί να διατηρηθεί αυτή η γλωσσική διαφορετικότητα. Αν ο αναγκαίος

όρος για να γεννηθεί και να διατηρηθεί μια διαφορετική γλώσσα είναι η σχετική απομόνωση της, τότε η επανάσταση της επικοινωνίας διακόπτει το «φυσικό» κύκλο γέννησης των γλωσσών. Είναι βέβαιο ότι γλώσσες πέθαιναν πάντοτε στην πορεία της ιστορίας, αλλά στο μεταξύ γεννιούνταν άλλες. Ενώ αντίθετα, με τα σύγχρονα συστήματα μαζικής επικοινωνίας και μεταφορών, αυτή η γέννηση νέων γλωσσών παρεμποδίζεται. Και εδώ, όπως και στη βιολογία, η εξαφάνιση των ειδών δεν οφείλεται μόνο στους θανάτους αλλά κυρίως στη μείωση των γεννήσεων. Δεν υπάρχουν επομένως εύκολες λύσεις στο πρόβλημα. Απομένει έτσι εκείνος ο κόμπος στο λαιμό κάθε φορά που μαθαίνουμε πως

μια γλώσσα χάθηκε και ένας κόκκος ανθρώπινης σκέψης διαλύθηκε μέσα στη σιωπή του σύμπαντος.

«Ο θάνατος των γλωσσών», ένθετο
«Βιβλιοθήκη»,
εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2000

Ερώτηση κατανόησης

- Πώς «πεθαίνουν» οι γλώσσες;
- Γιατί δε γεννιούνται σήμερα νέες γλώσσες;
- Ποια είναι η αληθινή απώλεια, όταν χάνεται μια γλώσσα;

Κείμενο 2 [Η δύναμη της γλώσσας]

(Τα σάνγκο είναι μια γλώσσα που μιλιέται από φυλές της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας. Επειδή η χώρα ήταν παλιά αποικία

της Γαλλίας, επίσημη γλώσσα της χώρας, γλώσσα της διοίκησης και της εκπαίδευσης είναι ακόμα τα γαλλικά. Στο απόσπασμα που ακολουθεί συζητούν δύο συγγραφείς, ένας Αφρικανός και ένας Έλληνας.)

– Οι περισσότεροι ξένοι συγγραφείς παρουσιάζουν την

Αφρική σαν ένα φυσικό πάρκο. Ενδιαφέρονται πρωτίστως για τη χλωρίδα και την πανίδα της. [...]

– Πολλοί τουρίστες βλέπουν την Ελλάδα αποκλειστικά σαν αρχαιολογικό χώρο. Τους ξαφνιάζει που είναι κατοικημένη.

– Έχω συχνά την εντύπωση ότι βρισκόμαστε ακόμη υπό αποικιακό καθεστώς. Αποδεχόμαστε σιωπηλά τις αυθαιρεσίες της εξουσίας, της

αστυνομίας, του στρατού.
Κατοικούμε μια άνομη γη. Κανείς δε διαμαρτυρόταν παλιά όταν ένας Γάλλος στρατιωτικός έκλεινε την τηλεόραση του καφενείου, επειδή τον ενοχλούσε. Το ίδιο θα μπορούσε να κάνει και σήμερα ένας μπάτσος χωρίς να προκαλέσει περισσότερες αντιδράσεις. Είμαστε ένας λαός χωρίς φωνή.

– Κι όμως, έχετε μια γλώσσα βροντερή, ικανή να επιβάλει τη φωνή της.

– Έτσι είναι. Έχουμε τη μουσική, αλλά δε βρήκαμε ακόμη τα λόγια. Τα σάνγκο είναι ίσως το τελευταίο μας όπλο. Οι λαοί που έχασαν τη γλώσσα τους είναι ανίκανοι να προστατέψουν τον εαυτό τους. [...]
Αλλά μπορεί κανείς στην ηλικία μου να γράψει σε άλλη γλώσσα από αυτή που έχει συνηθίσει;

– Οι λέξεις θα σου θυμίσουν την ηλικία που είχες, όταν τις έμαθες.
– Όταν μιλάω με τη γυναίκα μου, ξεχνάω ότι είμαι μεγαλύτερός της. Νομίζω ότι έχω την ίδια ηλικία με τα εγγόνια μου όταν παίζω μαζί τους. Έχω δηλαδή όλες τις ηλικίες ταυτόχρονα και γι’ αυτό ξαφνιάζομαι όταν βλέπω στον καθρέφτη πάντα τον ίδιο γέρο.

Βασίλης Αλεξάκης, *Οι ξένες λέξεις*,
εκδ. Εξάντας, 2003

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Προσπαθήστε να ξεχωρίσετε ποια λόγια ανήκουν στον Αφρικανό και ποια στον Έλληνα συγγραφέα. Μπροστά από κάθε παύλα σημειώστε αντίστοιχα ένα Α ή ένα Ε.

2 Πώς μπορεί να αισθάνεται, κατά τη γνώμη σας, ένας άνθρωπος του οποίου η μητρική γλώσσα είναι τα σάνγκο, και όμως το σχολείο, οι δημόσιες υπηρεσίες, τα βιβλία και οι εφημερίδες της χώρας του μιλούν γαλλικά;

Κείμενο 3 [Ο εφιάλτης της Νέας Ομιλίας]

(Το παρακάτω απόσπασμα προέρχεται από ένα μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας και αναφέρεται σε μια φανταστική μελλοντική κοινωνία με ολοκληρωτικό καθεστώς. Ένα από τα μέσα ελέγχου των πολιτών είναι η γλώσσα, η οποία ονομάζεται Νέα Ομιλία.)

**[Στον αυτοματισμό και στην
αχρήστευση της σκέψης] βοηθούσε
και το γεγονός ότι υπήρχε πολύ
μικρή εκλογή στις λέξεις. Το
λεξιλόγιο της Νέας Ομιλίας, σε
σύγκριση με το δικό μας, ήταν πολύ
μικρό, και αναζητούσαν διαρκώς
καινούριους τρόπους να το
λιγοστέψουν πιο πολύ. Η Νέα
Ομιλία διέφερε πραγματικά από
όλες τις άλλες γλώσσες σε τούτο:
κάθε χρόνο γινόταν πιο φτωχή, αντί
να εμπλουτίζεται. Κάθε αφαίρεση
που της έκαναν ήταν κέρδος, γιατί
όσο λιγότερη ευχέρεια έχει κανείς
να διαλέξει ανάμεσα σε λέξεις, τόσο
μικρότερος είναι ο πειρασμός να
σκεφτεί. Έλπιζαν να
δημιουργήσουν τελικά μια ομιλία
που θα έβγαινε από το λαρύγγι**

χωρίς καμιά συμμετοχή του
εγκεφάλου.

Τζωρτζ Όργουελ, 1984,
Ο μεγάλος αδελφός, μτφρ.
Ν. Μπάρτη, εκδ. Κάκτος, 1999

Ερώτηση κατανόησης

- Ποιο είναι το κύριο χαρακτηριστικό της *Νέας Ομιλίας*;
- Ποιος θα μπορούσε να είναι ο αληθινός σκοπός των εμπνευστών της *Νέας Ομιλίας*;

Κείμενο 4 [Παπαφίγκος]

**μεζεστιατόριο
ΠΑΠΑΦΙΓΚΟΣ
πιτσαρία**

Μενού DELIVERY

**Κρατήσεις –
Reserve
αναλαμβάνουμε
και
συνεστιάσεις
– εκδηλώσεις**

**ΩΡΕΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ
10.00-24.00**

Διαφημιστικό φυλλάδιο

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1** Τι είδους κείμενο είναι αυτό;
 - Για ποιο σκοπό έχει δημιουργηθεί;

2 Από πόσες και ποιες γλώσσες προέρχονται οι λέξεις του κειμένου; (Χρησιμοποιήστε, αν χρειάζεται, ετυμολογικά και ξενόγλωσσα λεξικά.)

3 Εντοπίστε τις σύνθετες ελληνικές λέξεις και χωρίστε τες στα συστατικά τους. • Είναι όλα ελληνικά;

4 Ποιες από τις ξένες λέξεις που εντοπίσατε κλίνονται σύμφωνα με το ελληνικό κλιτικό σύστημα και ποιες όχι;

B ΕΙΔΗ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

B1

Ονοματικές και επιρρηματικές προτάσεις

Ακούω και μιλώ

1. Το κείμενο που ακολουθεί είναι μια διασκευή της 1ης παραγράφου του κειμένου 1.

«Οι ομιλούμενες γλώσσες σε όλη την υφήλιο σήμερα είναι γύρω στις 6.000 και σύμφωνα με τους ειδικούς σε έναν αιώνα οι μισές από αυτές θα έχουν χαθεί. Αυτό σημαίνει κατά μέσο όρο το θάνατο μιας γλώσσας κάθε δύο βδομάδες».

α. Τι έχει αλλάξει σε σύγκριση με το αρχικό κείμενο;

- Τι έχει αντικατασταθεί με τις υπογραμμισμένες λέξεις;
- β. Ποιος είναι ο συντακτικός ρόλος των υπογραμμισμένων λέξεων;
- γ. Τα κομμάτια που λείπουν είναι ισοδύναμα με τις λέξεις που χρησιμοποιούνται εδώ;

2. Κάντε παρόμοιους μετασχηματισμούς και σε άλλες φράσεις του ίδιου κειμένου.

«όταν έφτασε στο Καμερούν, έμαθε ότι ο Μπαγκόν είχε πεθάνει»

«Η αναγκαία προϋπόθεση ώστε να γεννηθεί και να διατηρηθεί μια διαφορετική γλώσσα»

3. Κάντε τώρα το αντίστροφο, δηλαδή αντικαταστήστε την υπογραμμισμένη λέξη με ολόκληρη πρόταση.

«Στις 6 Νοεμβρίου ήταν μια νεκρή γλώσσα»

Τι πρέπει **να γνωρίζω**

► Υπάρχουν κάποιες δευτερεύουσες προτάσεις που είναι

ισοδύναμες με ονόματα ουσιαστικά, επίθετα ή αντωνυμίες.

► Οι προτάσεις αυτές εξαρτώνται από μια άλλη πρόταση (κύρια ή δευτερεύουσα) και

χρησιμοποιούνται στο λόγο στη θέση ονομάτων και αντωνυμιών.

Δηλαδή, μπορούν να είναι το

υποκείμενο ή το αντικείμενο του

ρήματος ή προσδιορισμός κάποιου ονοματικού όρου της πρότασης από την οποία εξαρτώνται.

► Οι προτάσεις αυτές λέγονται δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις.

Διαβάζω και γράφω

1. α. «Καθώς ήταν παραφορτωμένος με άλλες υποχρεώσεις, ο γλωσσολόγος αποφάσισε να

**ξαναπάει την επόμενη χρονιά στο Καμερούν, για να μελετήσει σε βάθος τη γλώσσα Καμπάζε»
(κείμενο 1)**

Από το απόσπασμα παίρνουμε την πληροφορία ότι ο γλωσσολόγος αποφάσισε να πάει την επόμενη χρονιά στο Καμερούν. Ποια σημεία του κειμένου μάς λένε:

την αιτία της καθυστέρησης

το σκοπό της επίσκεψης

β. «όταν πεθαίνει μια γλώσσα, χάνεται μαζί της και μια “κοσμοαντίληψη”» (κείμενο 1).

• Ποιο σημείο του αποσπάσματος δηλώνει:

το χρόνο (χρονική στιγμή) της απώλειας

(Γράψτε τα σημεία αυτά μέσα στα πλαίσια.)

Παρατηρούμε ότι στα παραπάνω παραδείγματα οι πληροφορίες που αφορούν *την αιτία, το σκοπό και το χρόνο* δίνονται με ολόκληρες προτάσεις.

Τι πρέπει **να γνωρίζω**

► Υπάρχουν κάποιες δευτερεύουσες προτάσεις ο ρόλος των οποίων στο λόγο είναι να δίνουν πληροφορίες σχετικά με τον τόπο, το χρόνο, την αιτία, το σκοπό, την αναφορά (σχέση), τις προϋποθέσεις ή τα

αποτελέσματα της ενέργειας που δηλώνει το ρήμα μιας άλλης πρότασης από την οποία εξαρτώνται. Δηλαδή, έχουν θέση επιρρηματικού προσδιορισμού.

► Οι προτάσεις αυτές λέγονται δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις.

2. «– Όταν μιλάω με τη γυναίκα μου, ξεχνάω ότι είμαι μεγαλύτερός της. Νομίζω ότι έχω την ίδια ηλικία με τα εγγόνια μου όταν παίζω μαζί τους» (κείμενο 2)

α. Χωρίστε το απόσπασμα σε προτάσεις.

β. Βρείτε τις δευτερεύουσες προτάσεις που περιλαμβάνονται σ' αυτό.

γ. Ξεχωρίστε τις ονοματικές από τις

επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις.

δ. Μετατρέψτε όσες δευτερεύουσες προτάσεις μπορείτε σε κύριες.

ε. Τελικά, ποιες δευτερεύουσες προτάσεις μπορούν να μετατραπούν σε κύριες και ποιες όχι;

B2

Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις: Ειδικές

Ακούω και μιλώ

Βρείτε στα αποσπάσματα που ακολουθούν:

α. τις λέξεις από τις οποίες εξαρτάται κάθε υπογραμμισμένη πρόταση,

β. το συντακτικό ρόλο κάθε υπογραμμισμένης πρότασης.

• «Τους ξαφνιάζει που είναι κατοικημένη» (κείμενο 2)

- «στην αχρήστευση της σκέψης βοηθούσε και το γεγονός ότι υπήρχε πολύ μικρή εκλογή στις λέξεις» (κείμενο 3)
- «Είναι βέβαιο ότι γλώσσες πέθαιναν πάντοτε στην πορεία της ιστορίας» (κείμενο 1)

Μαθαίνω για τις **ειδικές προτάσεις**

► Ειδικές προτάσεις λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που εξαρτώνται συνήθως από τα ρήματα *λέω, δείχνω, δηλώνω, αντιλαμβάνομαι, διαπιστώνω, γνωρίζω, αγνοώ, νομίζω, υποθέτω* και πολλά άλλα με παρόμοια σημασία, καθώς και από ονόματα με ανάλογη σημασία (*είδηση, γεγονός*). Εισάγονται με έναν από τους ειδικούς συνδέσμους *ότι, πως, που*.

- ▶ Χρησιμοποιούνται συνήθως ως **αντικείμενο** του ρήματος, αλλά μερικές φορές και ως **υποκείμενο** (απρόσωπων ρημάτων) ή ως **επεξήγηση** ενός ουσιαστικού που έχει σημασία ανάλογη με τα ρήματα που προαναφέραμε.
- ▶ Οι ειδικές προτάσεις είναι δευτερεύουσες **ονοματικές προτάσεις**.

Διαβάζω και γράφω

1. Βρείτε ρήματα και ουσιαστικά που θέλουν για συμπλήρωμά τους ειδικές προτάσεις και χρησιμοποιήστε τα μέσα σε μικρά κείμενα. Υπογραμμίστε τις ειδικές προτάσεις που φτιάξατε.

Ορθογραφία

- ▶ Οι ειδικοί σύνδεσμοι *ότι, πως και που* μοιάζουν με την αναφορική αντωνυμία *ό,τι* και με τα ερωτηματικά μόρια *πώς και πού*.
- ▶ Για να γράψουμε σωστά τις λέξεις πρέπει να σκεφτούμε ποια σημασία θέλουμε να τους δώσουμε στο λόγο μας.

2. Συμπληρώστε τις παρακάτω φράσεις με τις λέξεις που λείπουν. Προσέξτε την ορθογραφία.

α. **Θυμάσαι, όταν ήμασταν μικροί,..... φοβόμασταν το σκοτάδι;**

β. έχεις βάλει το βιβλίο μου; **Δεν το βρίσκω.**

γ. **Σ' αυτό το μαγαζί βρίσκεις** μπορείς να φανταστείς.

δ. Με ρώτησε λέγεται
το κουτί στα αγγλικά.

ε. Έμαθα πήρες
προαγωγή.

στ. Η είδηση ο καιρός
πρόκειται να χαλάσει τον ανάγκασε
να αλλάξει τα σχέδιά του.

B3

**Δευτερεύουσες ονοματικές
προτάσεις: Βουλευτικές**

Ακούω και μιλώ

**Βρείτε στα αποσπάσματα που
ακολουθούν:**

**α. από ποιες λέξεις εξαρτώνται οι
υπογραμμισμένες προτάσεις,**

**β. με ποια λέξη εισάγονται οι
υπογραμμισμένες προτάσεις.**

• **«Έλπιζαν να δημιουργήσουν
τελικά μια ομιλία που θα έβγαινε
από το λαρύγγι χωρίς καμιά**

συμμετοχή του εγκεφάλου»
(κείμενο 3)

- «ήταν ο τελευταίος άνθρωπος στον κόσμο που μπορούσε να μιλήσει τη γλώσσα Καμπάζε»
(κείμενο 1)

- «Οι λαοί που έχασαν τη γλώσσα τους είναι ανίκανοι να προστατέψουν τον εαυτό τους»
(κείμενο 2)

Μαθαίνω για τις **βουλευτικές προτάσεις**

- ▶ **Βουλευτικές** λέγονται οι προτάσεις που εισάγονται με το μόριο **να** και χρησιμεύουν συνήθως για τη συμπλήρωση της έννοιας ενός ρήματος (και μερικές φορές ενός ονόματος).

- ▶ Τα πιο συνηθισμένα ρήματα που

χρειάζονται για συμπλήρωμα μια βουλητική πρόταση είναι: *πρέπει, θέλω, ζητώ, οφείλω, μπορώ, αισθάνομαι* και πολλά άλλα με παρόμοια σημασία. Επίσης, ονόματα (ουσιαστικά, επίθετα) που σημαίνουν καθήκον, δυνατότητα, αξίωση κ.λπ. δέχονται για συμπλήρωμα βουλητικές προτάσεις.

► Οι βουλητικές προτάσεις μπορούν να είναι το **αντικείμενο** ή το **υποκείμενο** του ρήματος από το οποίο εξαρτώνται ή να λειτουργούν ως **επεξήγηση** του ονόματος από το οποίο εξαρτώνται.

► Επομένως οι βουλητικές είναι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις.

Διαβάζω και γράφω

- 1. Προσπαθήστε να αντικαταστήσετε τις λέξεις από τις οποίες εξαρτώνται οι δευτερεύουσες προτάσεις της προηγούμενης δραστηριότητας με άλλες, χωρίς να αλλάξει η δομή της φράσης.**
- 2. Συγκεντρώστε σε έναν κατάλογο όλα τα ρήματα που προτείνετε.**
 - **Φτιάξτε και έναν κατάλογο ονομάτων με αντίστοιχη σημασία.**
- 3. Χρησιμοποιήστε ρήματα και ονόματα από τους καταλόγους που φτιάξατε, για να γράψετε δικά σας παραδείγματα.**
 - **Υπογραμμίστε στη συνέχεια τις βουλητικές προτάσεις που γράψατε.**

B4

Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις: Ενδοιαστικές

Ακούω και μιλώ

Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί και σκεφτείτε:

- α. Τι εκφράζουν οι υπογραμμισμένες προτάσεις;
- β. Τι δηλώνουν τα ρήματα ή οι φράσεις από τις οποίες εξαρτώνται;
- γ. Ποιοι σύνδεσμοι εισάγουν τις υπογραμμισμένες εκφράσεις;

Κείμενο 5 [Η ελληνική γλώσσα και το Διαδίκτυο]

[...] Έτσι, ο ελληνόφωνος χρήστης επιλέγει όλο και πιο συχνά τους αγγλόφωνους κόμβους για την ενημέρωση του, από τα γνωστά

yahoo, cnn, abn,nbc
κ.λπ. [...] χωρίς να
ξεχνάμε τις αγγλόφωνες
εφημερίδες και τα

περιοδικά, κυρίως τα ειδικά, στα
οποία ανατρέχουν όλοι οι
ενδιαφερόμενοι. Η ανησυχία που
εκφράζεται είναι μήπως η
αναγκαστική αυτή προσκόλληση
στην αγγλική γλώσσα εγκυμονεί
κινδύνους για τη νέα ελληνική
μήπως δηλαδή η συνεχής χρήση
της αγγλικής μπορεί να αλλοιώσει
το γλωσσικό αισθητήριο των
Ελλήνων χρηστών και
συνακόλουθα την ίδια τη γλώσσα.

Το πρόβλημα αυτό έρχεται να
προστεθεί στο γενικότερο και
διάχυτο προβληματισμό για τους
κινδύνους που διατρέχει η
ελληνική, λόγω του εκτεταμένου
δανεισμού της από την αγγλική

στους τομείς της πληροφορικής και των δικτύων – αλλά και γενικότερα, δεδομένης της παγκοσμιοποίησης. Είναι γνωστή η διακήρυξη των σαράντα μελών της Ακαδημίας, που ανησυχούν μην αντικατασταθεί το ελληνικό αλφάβητο από το λατινικό, σε «κείμενα παραγόμενα από ηλεκτρονικούς υπολογιστές», αναφερόμενοι προφανώς και στα γνωστά τοις πάσι greeklish.

Τίτικα Δημητρούλια, «Τι κομίζει η κυριαρχία της αγγλικής γλώσσας – Don't worry για την Ελληνική», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2002 (αφιέρωμα στο Διαδίκτυο, διασκευή)

Διαβάζω και γράφω

1. Καταγράψτε τα ρήματα και τα ουσιαστικά από τα οποία εξαρτώνται οι υπογραμμισμένες προτάσεις.
2. Συνεχίστε τον κατάλόγό σας, γράφοντας όσο περισσότερα συνώνυμα ρήματα ή φράσεις μπορείτε να σκεφτείτε.
3. Γράψτε δύο δικές σας φράσεις, χρησιμοποιώντας ρήματα ή φράσεις από τον κατάλογο που φτιάξατε.

Μαθαίνω για τις **ενδοιαστικές προτάσεις**

- Ενδοιαστικές λέγονται οι προτάσεις που εισάγονται με τους **διστακτικούς συνδέσμους μη** (και

να μη), *μήπως* και που εκφράζουν κάποιον ενδοιασμό (= δισταγμό) ή φόβο για κάποιο δυσάρεστο ενδεχόμενο.

► Συνήθως εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν *φοβάμαι, ανησυχώ, φυλάγομαι, υποπτεύομαι* ή από λέξεις/φράσεις με ανάλογη σημασία.

► Παίζουν το ρόλο του *αντικειμένου* του ρήματος από το οποίο εξαρτώνται ή του *υποκειμένου* στην περίπτωση που το ρήμα είναι απρόσωπο ή, αν εξαρτώνται από όνομα, το ρόλο της επεξήγησης.

► Δηλαδή οι ενδοιαστικές είναι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις.

Πολυσημία της λέξης

Κείμενο 6 [Μια λέξη, πολλές σημασίες]

Μια γλώσσα δεν ξεχωρίζει μόνο κατά τους τόπους που τη μιλούν, με τις ιδιωματικές της παραλλαγές και ποικιλίες, με τα ιδιώματά της και τις διαλέκτους της. Και μέσα στον ίδιο τόπο παρουσιάζει κανονικά μικρο-διαφορές λεξιλογικές, προπάντων κατά τα κοινωνικά στρώματα και τους επαγγελματικούς κύκλους που τη μεταχειρίζονται. Συνανήκουν αυτές στην κοινή γλώσσα και αντιστοιχούν στην κοινωνική και επαγγελματική κατανομή και ειδίκευση της κοινωνίας. Μια λέξη,

το φύλλο λ.χ., έχει άλλη σημασία κύρια, που πρωτοέρχεται στο νου για ένα βοτανικό, έναν έμπορο χαρτιού, άλλη για ένα ζαχαροπλάστη, ένα χαρτοπαίκτη, για ένα μαραγκό, για έναν εκδότη εφημερίδας. Η ποικιλία αυτή της σημασίας δε μας εμποδίζει βέβαια να καταλαβαίνομαστε στην καθημερινή ζωή, επειδή από το είδος και το θέμα της ομιλίας ή και από τα γύρω περιστατικά πάει ο νους του ακροατή σ' εκείνο που εννοεί ο συνομιλητής του: «Θα πάρει ο αέρας από το τραπέζι το φύλλο με τις σημειώσεις μου».

*Μανόλης Τριανταφυλλίδης,
Επιλογή από το έργο του, επιμέλεια
Ξ. Α. Κοκόλης, ΑΠΘ, Ινστιτούτο
Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα
Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 1982*

Διαβάζω και γράφω

Σύμφωνα με τα παραπάνω και η λέξη «ουρά» μπορεί να έχει ποικίλες σημασίες σε διάφορες περιστάσεις. Επινοήστε περιστάσεις και γράψτε προτάσεις –όσο περισσότερες μπορείτε– στις οποίες να φαίνονται οι διαφορετικές σημασίες της λέξης «ουρά». • Εργαστείτε σε μικρές ομάδες. Διαγωνιστείτε ποια ομάδα θα βρει τα περισσότερα παραδείγματα.

ΠΟΥ ΠΑΤΕ ΜΑΝΤΑΜ;
Η ΟΥΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΙΚΑ
ΕΙΝΑΙ ΑΠΟ ΕΔΩ.

ΑΧ! Η ΧΑΖΗ...
ΜΠΕΡΔΕΨΑ ΤΙΣ
ΟΥΡΕΣ.

Μαθαίνω για την **πολυσημία** **των λέξεων**

- ▶ Το φαινόμενο κατά το οποίο η ίδια λέξη έχει δύο ή περισσότερες σημασίες, που όμως έχουν κάποια σχέση μεταξύ τους, έτσι ώστε το ένα νόημα να μπορεί να θεωρηθεί επέκταση του άλλου, λέγεται **πολυσημία**.
- ▶ Η πολυσημία των λέξεων μπορεί να οδηγήσει σε παρεξηγήσεις και γι' αυτό αξιοποιείται πολύ από τους ευθυμογράφους (θέατρο, κινηματογράφος, γελοιογραφία), που δημιουργούν έτσι **χιουμοριστικές καταστάσεις**.

▶ Διαβάστε μόνο τον τίτλο του κειμένου 7. • Τι περιμένετε από το κείμενο που ακολουθεί;

- **Τι απορίες σάς δημιουργεί αυτός ο τίτλος;**

Κείμενο 7 Δύο γλώσσες σ' ένα μυαλό

Όσο εγώ συγκεντρωνόμουν την ώρα των αγγλικών, για να καταλάβω τι λέει η δασκάλα μας και να συνδέσω τις λέξεις με τα πράγματα, η συμμαθήτριά μου η Μαίρη χασμουριόταν. Η Μαίρη φώναζε τον μπαμπά της «ντάντι» και είχε ξεκαθαρίσει από πολύν καιρό πριν τη διαφορά μεταξύ «κατ» και «χατ», χωρίς καν να χρειάζεται να τα μεταφράσει πρώτα στα ελληνικά. Με πατέρα Άγγλο και μητέρα Ελληνίδα, μιλούσε αγγλικά και ελληνικά με την ίδια άνεση!

Η διαφορά μας ήταν πως στο τμήμα εκείνο του εγκεφάλου μου με

την πινακίδα «κέντρο του λόγου» είχε θρονιαστεί η «μητρική γλώσσα», τα ελληνικά, με τους ήχους, τις λέξεις, τη γραμματική και το συντακτικό τους, ενώ στο μυαλό της Μαίρης χωρούσαν μια χαρά, χωρίς να στριμώχνονται, δύο γλώσσες με τα όλα τους. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι η Μαίρη έχει περισσότερο μυαλό! Απλώς, στον αντίστοιχο χώρο του εγκεφάλου της, όλα είναι διπλά: οι ήχοι, οι λέξεις, η γραμματική και το συντακτικό. Κάθε φορά, ανάλογα με το αν μιλάει στη μητέρα ή τον πατέρα της, ψαρεύει τις λέξεις από τη δεξαμενή των ελληνικών ή των αγγλικών, χωρίς να μεταφράζει από τη μια γλώσσα στην άλλη.

Είναι θαυμάσιο, αλλά δεν πρόκειται για θαύμα! Λίγο πολύ ο καθένας μας στη γλώσσα του,

ανάλογα σε ποιον μιλάει, αντλεί τις εκφράσεις του από διαφορετική δεξαμενή. Ακόμα και στην ίδια γλώσσα υπάρχουν χίλιοι δυο τρόποι, για να πούμε το ίδιο πράγμα. Ανάμεσα στο «Παρακαλώ, ησυχία!», στο «Σωπάστε», στο «Σσς!» και στο «Σκασμός», αν και πρόκειται πάντα για το ίδιο μήνυμα στα ελληνικά, τίποτα δεν είναι ίδιο: οι λέξεις, η γραμματική, το ύφος. Οι δίγλωσσοι άνθρωποι δεν κάνουν κάτι πολύ διαφορετικό, όταν περνούν από τη μια γλώσσα στην άλλη. Μόνο που η Μαίρη άρχισε από πολύ μικρή να γεμίζει τη δεξαμενή των αγγλικών της!

Περ. «Ερευνητές», εφημ.
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2002

a b c

a b c

aBy

α β γ

Διαβάζω και γράφω

1. «την ώρα των αγγλικών»: Στο κείμενο 7 η φράση αυτή αναφέρεται στο μάθημα του σχολικού προγράμματος. Δείτε τι γίνεται με τη σημασία της λέξης αγγλικά στα σκίτσα που ακολουθούν.

ΚΑΛΗΣΠΕΡΑ. ΠΟΥ
ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ;

ΣΤ' ΑΓΓΛΙΚΑ.

GOOD AFTERNOON.
WHERE ARE
THE KIDS?

2. Οι υπόλοιπες υπογραμμισμένες λέξεις του κειμένου 7 μπορούν και αυτές να χρησιμοποιηθούν με πολλές σημασίες. Γράψτε δύο τουλάχιστον προτάσεις με την καθεμιά, όπου σε κάθε πρόταση να φαίνεται μια διαφορετική σημασία κάθε υπογραμμισμένης λέξης.

3. Μπορείτε να σκεφτείτε και να καταγράψετε λέξεις που έχουν την ίδια ιδιότητα με τις υπογραμμισμένες λέξεις του κειμένου; • Πόσες σημασίες μπορείτε να σκεφτείτε για καθεμιά από αυτές;

4. Σκεφτείτε και γράψτε έναν άλλο τίτλο για το κείμενο.

Κείμενο 8 [Όταν καθυστερεί]

Διαφημιστική καταχώρηση στον Τύπο, 2004

1. 10 χρόνια σταθερής πορείας
2. Αργεί να κατέβει; Καιρός να ξυπνήσετε!
3. HOL Hellas on Line
4. www.adsl.gr
5. Κύκλωμα σύνδεσης ADSL και πρόσβαση στο Internet μαζί.

Ακούω και μιλώ

1. Το σλόγκαν της διαφήμισης είναι: «Αργεί να κατέβει; Καιρός να ξυπνήσετε!». Ποιος «αργεί να κατέβει»; • Τι καλείται να κάνει ο χρήστης του Διαδικτύου

2. Αν η εικόνα της διαφήμισης δεν υπήρχε, το σλόγκαν θα ήταν κατανοητό; • Αν ναι γιατί; • Πώς η εικόνα συμπληρώνει το λόγο της διαφήμισης;

3. Συγκρίνετε τις σημασίες της φράσης «Αργεί να κατέβει; Καιρός να ξυπνήσετε!»

α. ως σλόγκαν της διαφήμισης

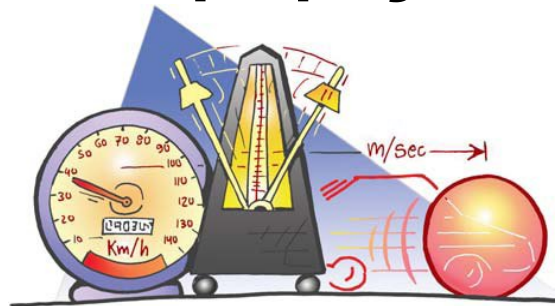
β. ως λεζάντα στο παρακάτω σκίτσο

ΧΡΡΡ
ΖΖΖΖ

Κείμενο 9 [Η γλώσσα της Φυσικής

Ας θεωρήσουμε δύο σφαίρες κινούμενες προς δυο διαφορετικές διευθύνσεις, πάνω σ' ένα λείο τραπέζι.

Για να 'χουμε μια πιο συγκεκριμένη παράσταση, θα υποθέσουμε πως οι διευθύνσεις των κινήσεων τους είναι μεταξύ τους κάθετες. Αφού δεν υπάρχουν εξωτερικές δυνάμεις σε δράση, οι κινήσεις θα είναι ομοιόμορφες. Ας υποθέσουμε

ακόμα πως και οι ταχύτητες τους είναι ίδιες, δηλαδή πως και οι δύο σφαίρες διανύουν ίσες αποστάσεις σε ίσα χρονικά διαστήματα. Αλλά είναι σωστό να πούμε πως οι σφαίρες έχουν την ίδια ταχύτητα; Η απάντηση μπορεί να είναι και ναι και όχι! Αν τα ταχύμετρα δυο αμαξιών δείχνουν και στα δυο σαράντα μίλια την ώρα, είναι συνηθισμένο να λέμε, πως τ' αμάξια έχουν την ίδια ταχύτητα, ανεξάρτητα από τη διεύθυνση της κίνησης. Αλλά η επιστήμη πρέπει να δημιουργήσει τη δικιά της γλώσσα και τις δικές της έννοιες για δικιά της χρήση. Οι επιστημονικές έννοιες συχνά αρχίζουν με τις έννοιες που χρησιμοποιούμε στην καθομιλουμένη γλώσσα, για τις υποθέσεις της καθημερινής ζωής. Αλλά οι έννοιες αυτές στην επιστήμη

αναπτύσσονται και αποβάλλουν
ό,τι διαφορούμενο έχουν,
αποκτώντας την αυστηρότητα που
απαιτείται για να είναι εφαρμόσιμες
στην επιστημονική σκέψη.

Άλμπερτ Αϊνστάιν, Λ. Ίνφελντ,
Η εξέλιξη των ιδεών στη Φυσική,
μτφρ. Σπ. Κατσαΐτης,
εκδ. Επιστημονικός κόσμος, 1959

Διαβάζω και γράφω

1. Ποια διαφορά έχει η λέξη *ταχύτητα* στη Φυσική από την ίδια λέξη στην κοινή χρήση;
2. Βρείτε και άλλες λέξεις από το βιβλίο της Φυσικής σας που τις χρησιμοποιούμε στον καθημερινό μας λόγο με κάπως διαφορετική σημασία. • Επισημάνετε

τις διαφορές χρησιμοποιώντας τις λέξεις σε δικές σας προτάσεις.

3. Βρείτε και καταγράψτε και άλλες τέτοιες λέξεις από άλλα μαθήματα που διδάσκεστε στο σχολείο. • Μια ομάδα να ψάξει στη Βιολογία, μια άλλη στη Μουσική, άλλη στα Μαθηματικά, στη Χημεία και όπου αλλού μπορείτε να σκεφτείτε.

• Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί.

<p>ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΧΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΕΕΗΣ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΟ ΜΑΣ ΑΦΟΤΟ</p>	<p>ΑΕΕΕΙΣ- ΟΡΟΛΟΓΙΑ</p>	<p>ΜΑΘΗΜΑΤΑ</p>
		<p>Βιολογία</p>
		<p>Μουσική</p>
		<p>Μαθηματικά</p>
		<p>Χημεία</p>
		<p>Άλλο μάθημα</p>

Διαπιστώνω ότι:

- ▶ Ο επιστημονικός λόγος αντλεί λέξεις από την κοινή χρήση και τους προσδίδει ιδιαίτερο περιεχόμενο (π.χ. λέξη *ταχύτητα* στο κείμενο 9).
- ▶ Λέξεις από διάφορες επιστήμες διαχέονται στην κοινή χρήση με την ίδια ή με παραλλαγμένη σημασία.

Ακούω και μιλώ

**ΓΙΑ ΝΑ ΒΡΕΙΣ ΣΗΜΕΡΑ
ΔΟΥΛΕΙΑ, ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ
ΔΙΑΘΕΤΕΙΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ,
ΚΑΝΑ-ΔΥΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΤΡΕΙΣ ΓΛΩΣΣΕΣ.**

α

**ΤΣ, ΤΣ...
ΚΑΙ ΥΣΤΕΡΑ ΣΟΥ
ΛΕΝΕ ΟΤΙ ΣΤΙΣ
ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ
ΔΕΝ ΠΕΡΝΑΕΙ
ΤΟ ΓΛΕΙΨΙΜΟ.**

Soloúp

β

Soloúp

**ΔΕ ΜΟΥ
ΛΕΘ.ΕΙΜΑΘΕ
ΔΗΛΗΤΗΡΙΩΔΗ;**

ΟΧΙ ΓΙΑΤΙ;

**ΓΙΑΤΙ ΔΑΓΚΩΘΑ ΤΗ
ΓΛΩΘΘΑ ΜΟΥ...**

γ

**ΤΙ ΕΦΑΓΕΣ
ΣΗΜΕΡΑ;**

**ΓΛΩΣΣΑ
ΤΗΓΑΝΗΤΗ!**

**Περ. «Ερευνητές», εφημ.
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2002**

**1. Ποια σημασία έχει η λέξη
γλώσσα σε καθένα από τα
παραπάνω σκίτσα;**

2. Βρείτε κι άλλες σημασίες της λέξης γλώσσα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 1ου ΤΟΜΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
1η ΕΝΟΤΗΤΑ Η Ελλάδα στον κόσμο	11
A. Εισαγωγικά κείμενα	13
B. Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση των προτάσεων	21
B1. Οι διάφοροι τρόποι σύνδεσης των προτάσεων	21
B2. Οι επιλογές στις συνδέσεις των προτάσεων και οι συνέπειές τους στο λόγο	45
B3. Οι συνδέσεις των προτάσεων στον προφορικό λόγο	55
Γ. Σύθεση ερευνητικών εργασιών	60
Δ. Λεξιλόγιο – Η επιλογή Της λέξης	72
Ε. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου	82

Διαθεματική εργασία	88
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας	90

2η ΕΝΟΤΗΤΑ Γλώσσα– Γλώσσες και πολιτισμοί του κόσμου ...93

A. Εισαγωγικά κείμενα	95
B. Είδη δευτερευουσών προτάσεων.....	109
B1. Ονοματικές και επιρρηματικές προτάσεις.....	109
B2. Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις: Ειδικές	116
B3. Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις: Βουλητικές	120
B4. Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις: Ενδοιαστικές	124
Γ. Λεξιλόγιο – Πολυσημία της λέξης.....	129

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.